

BERNARDO MONTILLA

DRÁMA HÁROM FELVONÁSBAN

**IRTA
ECHEGARAY JÓZSEF**

**A SPANYOL EREDETIBŐL FORDÍTOTTA
PATTHY KÁROLY**

**BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT
MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA
1895.**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2017
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-245-1 (online)
MEK-17576

SZEMÉLYEK.

Don Bernardo Montilla.

Inés, neje.

Don Ricardo.

Luisa, neje.

Julia.

Gonzalo.

Enrique.

Carlota, szobaleány.

Antonio, szolga.

Szolga.

Történik a jelen korban.

Az előforduló spanyol nevek kiejtése:

Echegaray = Ecsegaráj. - Bernardo Montilla = Bernárdo Montílya. - Inés = Inész. - Julia - Húlia. - Gonzalo = Gonszálo. - Enrique = Enríke.

ELSŐ FELVONÁS.

Előkelő, fényüzésről tanuskodó terem. A nézőtől jobbra két ajtó: az első a kertbe, a második az ebédlőbe vezet. Balra az előtérben egy erkély, hátrább egy ajtó. A háttérben az előszoba ajtaja. Az előtérben: balra egy theázó asztal és néhány karszék; jobbra pamlag és székek. Este: a terem fényesen világítva.

ELSŐ JELENET.

Julia és Enrique az ebédlő ajtaján belépve; Julia a pamlagra ereszkedik.

ENRIQUE.

E teremben, asszonyom,
Tisztább levegőt szivunk;
S az erkélyajtót kitárva,
S egy kis szellőt bebocsátva,
(*Félig kinyitja az erkély ajtaját.*)
Rögtön szűnik az aléltóság,
S a bágyadtság csillapúl.

JULIA (*Kissé fölegyenesedve*).
Ezer köszönet, Enrique.

ENRIQUE.

Jobban érzi már magát?

JULIA (*Legyezve magát*).
Mintha kicseréltek volna.

ENRIQUE.

Oh nem, Julia, most is az még,
Ki előbb volt, az a szépség,
Ugyanaz a ritka kellem,
És valódi csapás volna,
Ha véletlen megváltoznék.

JULIA.

S ön is mindig ugyanaz:
A legkedvesebb lovag.

ENRIQUE.

De az égre, Julia!

JULIA.

Komolyan, ha csak pár perczig
Kellett volna még maradnom,
A mily kábult voltam már is -
Úgy éreztem, hogy ájultan
Összerogytam volna rögtön.

ENRIQUE.

A hőség... a fény....

JULIA.

Az is;
S az a szóharcz!.. Mennyi lárma!
Mennyi fecsegés! mily árja
A nagyhangu frázisoknak!

ENRIQUE.

De nem érti ezt, remélem,
Don Bernardo Montillára,
A ki egész áldott este
Száját sem nyitotta ki.

JULIA.

Nem - beszédre, de evésre
Annál jobban. Milyen hévvel,
Buzgósággal látott hozzá!
Nem akarva szégyent hozni
A menüre, vagy szerinte:
Az ételek listájára.

ENRIQUE.

Megcsontosodott spanyol!

JULIA.

S mily szelid arcz, valahányszor
Uj fogás jött az asztalra.

ENRIQUE.

Minden új tál érkezését
Egy mosollyal s egy helyeslő
Taglejtéssel üdvözölte,
És a háznak asszonyát egy
Néma bókkal, hódolattal.
Ricardo beszélt mindenről:
Politikáról, színházról,
Hangversenyről vagy Pradilla
Valamelyik festményéről;
S don Bernardo... nos, hát ő is
Egy intéssel, bicczentéssel
Helyeselte váltakozva
Mindkét félnek állítását.
De csupán két állkapcsának
A mozgását kelle látni,
S ki találta rögtön bárki,
Hogy Bernard úr semmiféle
Tudománynak nem hajol meg,
Brillat-Savarint kivéve.

JULIA.

Oh valóban, don Bernard a
Vaskos próza mintaképe.

ENRIQUE

De jó ember mindamellett.

JULIA.

Az lehet; hisz e kavargó,
Nyüzsgő élet örvényében
Összefér a jó étvágygyal
A jó lelkiismeret.
Ámde igazán, Enrique,
Én nem lennék felesége,
- Föltéve, ha nőtlen volna -
Hogyha minden érczbányáját,
Minden földjét, kincsét rakná
Lábaimhoz térden állva.

ENRIQUE.

Örök özvegység!

JULIA.

Mellette

Volnék igazán csak özvegy!
A nőt ábrándok vezérlik,
Eszményképek: semmiségek -
Meglehet, de olyan dolgok,
Melyekért a szív sovárogo,
Ámbár soha el nem éri:
S melyeket a jó Bernard úr
Egy terített asztalért, egy
Rózsaszínű angolsültért,
Könnyű szerrel félre dobna.

ENRIQUE.

De hisz ő imádja nőjét,
Drága gyöngyét, Inéskéjét,
Oly igaz, mély szerelemmel,
A minőre szive képes.

JULIA.

De előbb azt kéne tudni,
Hogy Montilla mire képes.

ENRIQUE.

Nos, ki tudja?...

JULIA.

Lássa csak,
Nyiltan szólva, én e frigyről
Sohse tudtam számot adni.
Furcsa: olyan köteléssel,
A melyet csak a halálnak
Hideg köze téphet széjjel,
Összefűzve látni két lényt,
Kik a végső két sarkpontját
Képezik a földi létnek:
A prózát s költészetet,
Az ábrándot és valót;
Mintha zordon szikla ormán

Fönnakad egy felhőfoslány...
Nem!... ez a frigy képtelenség!

ENRIQUE.
Hjah! szegény lány - gazdag férfi:
Kapva-kaptak rajt szüléi.

JULIA.
Régi, jól ismert történet:
Egy prózai pénzes zsákról
S egy ábrándos ifju lányról;
S ennek is az lesz a vége,
Mint a többi történetnek.
(*Titokzatos, suttogó hangon.*)
Sőt akár fogadni mernék,
Hogy közelget már a vég.

ENRIQUE (*Jobbra tekintve*).
Im, a hős is közeleg.

JULIA.
Bizonyára rózsás kedvben.

ENRIQUE.
Illetlenség volna tőle;
Ámbár nála van rá mentség,
Mert még fölvetné a jó kedv,
Ha magába fojtaná.

MÁSODIK JELENET.

Julia, Enrique és D. Bernardo belépve s a zsebkendőjével legyezve magát.

BERNARDO.
Pompás asztal!... Ah ni, Julia!
Nos, ha példáját követve
Ott nem hagyom azt az asztalt,
S nem jutok friss levegőhöz,
Guta üt meg a miatt az
Ördögös szakács miatt.

JULIA.
S neje?

BERNARDO.
Ott a többiekkel:
Ricardóval disputálva
Nem tudom, miféle drámán,
Én egyikkel sem törődöm.
Bűn! gyalázat! vagy bohóság!
Hogyha ilyen a világ, úgy
Nem kell ilyen rút mintának
Másolatját szaporítani;

És ha jobb, mint a hogy festik,
Minek akkor rágalmazni?
Mennyivel világosabb és
Egyszerűbb a rendszer nálam:
Ez oldalon itt - a rosszak;
(*Julia és Enrique felé mutatva.*)
Itt a másikon - a jók;
Nos, hát én ezekkel tartok,
S azok ottan - a pokolba!
Nos, nem így van? Nem jól mondom?

JULIA.
Ön örökké szellemes.

BERNARDO.
Józan ész kell, semmi más,
Meg a tiz parancsolat.

ENRIQUE.
Elemében van Montilla!

BERNARDO.
Tudja, Enriqu', ha kedvemre
Eszem, iszom, szinte érzem,
Hogy az elmém élesebb lett.

JULIA.
Sokféle a művészetben
Az ihletnek a forrása.

ENRIQUE.
És Ricardo mit mondott hát
A drámáról és tárgyról?

BERNARDO.
Sok szép dolgot - bizonyára!...
Bárha én nem értek hozzá.
De beszélni tud! s mily hévvel,
Elmésséggel tud vitázni!
Ha szabad?... (*Juliához, egy szivart véve elő.*)
Különleges! (*Mutatva a szivart.*)

Egy ilyen ebéd után
Ez szükséges toldalék. (*Gyújtót vesz ki.*)
Azaz, ha a füst nem bántja,
S alkalmatlan nem leszek.

JULIA.
Nem, uram.

BERNARDO.
Mit *nem*, uram?
Annyit tesz, hogy rá ne gyújtsak?
Vagy pedig ellenkezőleg
Azt jelenti, hogy szabad?

JULIA.

Ön valóban csupa élcz ma! *(Nevetve.)*

BERNARDO.

Türelem hát, nem gyújtok rá.

És különben is... Inés...

Meg találná tudni még!...

Milyen zaj! egész idáig!

ENRIQUE.

Ön tehát fél a nejétől?

BERNARDO.

Mit csodál rajt? kedve ellen

Tenni annak, kit imádok!

Úgy van: szörnyű félelem!

Így vagyunk az érzelmekkel;

Egy forrásból, együtt fakad

A gyönyör s a fájdalom.

JULIA.

Nos, ne féljen, úgy se jön még,

Boldog, ha Ricardót hallja.

BERNARDO.

Az lehet, szépen beszél!

ENRIQUE.

Azért volt oly veszedelmes,

A mikor még nőtelen volt.

BERNARDO *(Jóizüen nevetve).*

Csélcsap ficzkó volt talán?

ENRIQUE.

Egy igazi Don Juan!

S mily ügyesség! vakmerőség!

BERNARDO.

Lám, a kópé! *(Nevetve.)*

JULIA *(Tréfás csodálkozással).*

Tetszik önnek

Az e fajta esztelenség?

BERNARDO.

És miért ne? Szabadalmát

Élvezi az ifjuság.

ENRIQUE.

Nojsz' nem is kegyelmezett ő

- Csupa kegy volt bár maga -

Sem a nevetséges férjnek,

Sem a szigorú testvérnek,

Sem papáknak, sem lánykáknak.

BERNARDO.

Mit beszél?

ENRIQUE.

A mit beszélek.

BERNARDO.

Ember! még a lányoknak sem?
No, de ezt már nem hiszem.

JULIA.

Néha az is üdvözülhet,
A ki nem hisz, don Bernardo;
De el is kárhozhatik.

BERNARDO.

Könnyűvérű volt Ricardo!
Esztelen volt! azt se bánom...
De a láznak immár vége,
S most a férjek mintaképe,
Hogy fölül nem múlja senki -
Önmagamról nem beszélve;
Tudvalévő: a szerénység
Együtt jár az elmésséggel. *(Tréfás hangon.)*

JULIA.

Annyi tény, hogy ön ma elmés.

ENRIQUE.

Ismerné csak, don Bernardo,
Minden csinyjét e sátánnak -
Haja is az égnek állna!

BERNARDO.

Nos, ki tudja?... Hátha nem.

ENRIQUE.

Csábítással és gyönyörrel,
Győzödelmi jelvényekkel
E gonosz csont be nem érte;
A szerelem veszedelme,
A mi főleg ingerelte,
Vakmerően incselkedve
A tátongó örvény szélén.

BERNARDO *(Közönnyel)*.

A drámával, melyről szóltak,
Összevág ez elbeszélés.

JULIA *(Nevetve)*.

Sohse fáradjon, Enrique,
Ne erőlködjék hiába,
Mert azt úgy sem éri el, hogy
Don Bernardo megijedjen.

ENRIQUE *(Nevetve)*.

Úgy látszik, ma este nem fél
Senkitől sem, csak Inéstől.

BERNARDO.

Már megint!

ENRIQUE.

Ön maga mondja.

BERNARDO (*Mellére ütve*).

Mert itt hordom őt szivemben?

Én tudom, hogy nincsen orvos,

Nincsen ír a szív sebére.

ENRIQUE.

Arra sincs ám, mit Ricardo

Kardja vág.

BERNARDO.

Volt párbaja?

ENRIQUE.

Volt-e? És nem egy, se kettő;

És egyszerre párosával.

JULIA.

A ki ily vak szenvedéllyel

Keresi a veszedelmet,

Meg van írva: elvesz abban.

BERNARDO.

Vagy a csontját törik össze.

ENRIQUE.

És mit gondol: ha szerelme

Tárgya éppen férjes nő volt,

Kinek adta a levélkét

Ez a szeleburdi ficzkó?

BERNARDO.

Nos, talán a szobalánynak?

ENRIQUE.

Dehogy! a férjnek magának!

BERNARDO.

Hebehurgya vakmerőség!

S hogy csinálta?

ENRIQUE.

Im egy példa.

«Lesz szives majd a nejének

Általadni e regényt, már

Rég ígértem.» - ««Oh, örömmel!»»

BERNARDO.

Nos, és benn volt a levélke!

Csakhogy ez nagy oktalanság.

ENRIQUE.

Nem olyan nagy; mert a kópé
A regénynek egy-két lapján,
- Mit előre megjelöltek -
Egy vékonyka tű hegyével
Nagy vigyázva átszurkálta
Azokat a betűket,
Melyeket ha összeraktak,
Kész szerelmi vallomássá,
Vagy jelentős üzenetté
Váltak otthon, ilyenképen:
«Rabszolgád vagyok.» - «Örökre.»
«Ne légy féltékeny.» - «Imádlak.»
«Holnap tizkor - várni foglak.»

BERNARDO.

Na ez már utálatos!
Gyávaság és alacsonyosság!

ENRIQUE.

Hát mikor meg társaságban
Nyíltan megvallá szerelmét,
S szíve vágját a kedvesnek,
A nélkül, hogy más megértse.
Mennyi rejtély! mennyi czélzás!
Mennyi tréfás, furcsa mondás!
S nincsen az az éles elme,
Ki a nyitját kitalálja,
Hogyha csak nincs a titokba
Már előre beavatva.
Ha migrainjét emlegette,
A férj nem is sejdítette,
Hogy Ricardónak bajátul
Az ő feje is megfájdul.
Az volt még a legjobb tréfa:
Megbeszélni a találkát,
Megjelölni helyet-órát,
Egész világ hallatára:
Fényes és nagy társaságban,
Egymással egy szót se váltva.
Mert ő hölgyet fecsegéssel
Még zavarba nem hozott.

BERNARDO.

Oh valóban, a mint látszik,
Lovagias férfi volt!

JULIA.

Nos, tehát nem védi őt már?

BERNARDO.

Sohse védem, a mi aljas,
Asszonyom, bár néha olyan

Jámbor, olyan jó vagyok...
Ámde végre, mind e dolgok
Elmúltak... s ma... azt hiszem,
Hogy Ricardo szánja-bánja
Minden bűnét, tévedését.
Most csak Luisájára gondol,
Otthon érzi csak magát jól,
A családjára mindene.
Tudják, mint szeretjük egymást,
Tudják, hogy ő jó barátom,
S mégis néha hónapokba
Telik a míg egyszer látom.
Sőt ha olykor Inés-kém egy
Könyvet óhajt tőle kölcsön.
Én nekem kell érte menni,
Magamnak kell haza hozni.

JULIA (*Enrique-vel tréfás tekintetet váltva*).
Önmagának?

BERNARDO.

Én magam...
(*Elakadva, félig kábultan.*)
Világos!... Természetes!...
(*Új szünet, mely a művész inspirációjára bízatik.*)
Már nem érzem! Mintha tűzláng
Csapkodott vón' az agyamhoz!
Milyen hőség!
(*Egészen kitárja az erkély ajtaját.*)

JULIA.

Don Bernardo!
Azt akarja, hogy megfagyjunk?

BERNARDO.

Ah, bocsánat! (*Bezárja az ajtót.*)
És azok még
Most se készek a vitával!
(*Türelmetlenül az ebédlő felé tekintve.*)
Én megyek a nőm után!
(*Megy az ebédlő felé.*)

ENRIQUE.

Montilla...

BERNARDO.

E pillanatban
Itt leszek. Mert én... a mily jó
És szelid vagyok, mint mondják,
Az eset, ha úgy fordulna,
Nincs keményebb, szörnyűbb ember.

JULIA.

Don Bernard, hová való ön?

BERNARDO.

Az apám, az navarrai,
Nagyapám meg aragóni,
S én Biscayában születtem,
És pediglen szökő-évben.
(*Távozik az ebédlő ajtaján.*)

HARMADIK JELENET.

Julia és Enrique.

ENRIQUE.

Különös ma don Bernardo!

JULIA.

Mi lelhetette?

ENRIQUE.

Nem tudom.

Annyi tény, hogy elszántan ment,
Hogy kihozza a nejét.

JULIA.

Nem nézné meg, mit csinál bent?

ENRIQUE.

Mit ne tennék meg önért?

(*Az ebédlő ajtajához lép, a függöny mögé.*)

JULIA.

Még mindig tart a vitázás?

ENRIQUE.

Már igazi Bábel tornya
Az ebédlő. Mind kiáltoz.
Ricardo már föl is állott;
Gonzalót örültnek mondják,
S Luisa egyre csillapítja
S hívja őket a kávéhoz,
Ide hozzánk, de hiába.

JULIA.

És Montilla felesége,
A bájos Inés?

ENRIQUE.

Inés

Hallgat és Ricardót nézi,
Hosszan, édesen; s úgy látszik,
Bármit mondjon is Ricardo,
Néki az mind jónak látszik.

JULIA.

Ott van már Montilla?

ENRIQUE.

Ott van,
Ámde senki nem ügyel rá;
S kigyúlt arczczal felesége
Háta mögött állva csendben,
Hiába várja, rá se' hallgat,
Sem magával nem hozhatja.

JULIA.

Szegény Montilla!

ENRIQUE.

Egy szent ő!

JULIA.

S ha az Isten élesebbre -
Nem fordítja az elméjét,
Nemsokára - ha ugyan nem
Késő már is így beszélni -
Mártirjává lesz hitének.

ENRIQUE.

Végre mégis megszólítja.

JULIA.

És Inéske bizonyára
Csak fél füllel hallgat rája.

ENRIQUE.

S az ajtó felé mutat.

JULIA.

És ő?...

ENRIQUE (*Visszatérve Juliához*).

Bár Navarra fia,
S Aragónnak unokája,
Meghajtja kemény nyakát,
Egy nagyot nyel - s szót fogad.
És a merre az elébb ment,
Ugyanarra visszafordul.

JULIA.

Vagyis újra látni fogjuk?...

ENRIQUE.

Bírni fogjuk őt azonnal.

NEGYESEDIK JELENET.

Julia, Enrique és D. Bernardo kissé elmélyedve.

JULIA.

Mi ez, Montilla barátom?
Oly elszántan távozott...

BERNARDO.

Igen, asszonyom,

ENRIQUE.

Tehát?...

BERNARDO.

Nos, hát látja: visszajöttem,

A hogy mentem; mert csak egy percz,

S jönnek ők is mind azonnal.

(Bizonyos gúnynyal.)

És oly jól esik önökkel

Társalogni, hogy siettem

felhasználni az alkalmat.

JULIA.

Ezer köszönet!

ENRIQUE.

Köszönjük.

BERNARDO.

Nincs miért... nem érdekelttem.

Nos folytassa hát, Enrique.

ENRIQUE *(Közönyt színelve).*

Mit folytassak?... Én bizony

Nem tudom, hogy mit is mondtam.

Emlékszik ön, Julia?

JULIA.

Megvallom, én sem tudom.

BERNARDO.

Hát Ricardóru! beszéltünk.

JULIA.

Ah, igaz!

ENRIQUE.

Igaz, valóban!

BERNARDO *(Erőltetett vidámsággal).*

Kicsapongó életérül...

A csinyekről, fortélyokról...

ENRIQUE.

Nagy kópé!

BERNARDO *(Erőltetett nevetéssel).*

A migrainjéről!

ENRIQUE *(Szintén nevetve).*

Értem!

BERNARDO.

S a mit másnak szerzett:

Annyi, annyi bárgyu férjnek!

ENRIQUE.

Mind igaz; de elmondtam már,
Mind, a mit csak tudtam róla;
Semmi sincs, mit hozzáadjak.

JULIA (*Bizonyos gúnynyal*).

És ön?...

BERNARDO (*Hevesen*).

Én!...

(*Uralkodva magán.*) Nos, én föntartom

Most is azt, hogy don Ricardo

Ma siratja, szánja-bánja

Ifjúkori tévedésit.

(*Lassanként földerülve.*)

Ma kiforrott férfi immár;

Neje, háza és könyvtára:

Ez ma már az ő világa.

JULIA.

És az emlék nem marad meg?

BERNARDO.

Oh, bizonynyal! megmarad: mert

A mit jót teszünk, feledjük,

De örökké él emléke

A rossznak, mit elkövettünk.

ENRIQUE.

Bölcsekedni is szokott?

BERNARDO.

Nem;

Azt mondom csak, a mit érzek.

(*Lassanként teljesen visszanyeri természetes vidámságát és nyíltságát.*)

Bántalmazni egy ártatlant!...

Hogyha visszagondolok rá...

- És most félre a tréfával -

Hogy egy este, séta közben,

Egy gazdátlan kis ebecske

Jött elém s hozzám szegődött.

Hogy ugrándozott! hizelgett!

Hogy bujkált a lábaim közt!...

Hébe-korba én nekem is

Rossz a kedvem; s éppen az nap

Úgy volt már, hogy füstbe megy a

Nősülésem... Gondolhatják,

Hogy játékra nem volt kedvem...

Végre - mérges-izgatottan,

Úgy felrúgtam az ebecskét,

Hogy szegény egy kocsinak a

Kereke alá kerülve,

Félholtan terült előttem.

Odaléptem: s ím az állat

Egy kissé felemelkedve,
És nyöszörgő fájdalommal
A fejét előre nyujtva,
Rám néz annyi szeretettel,
S olyan gyöngéd tekintettel,
A kezemet nyalva egyre,
Hogy - megvallom gyöngeségem -
Sírni kezdtem, mint egy gyermek.

ENRIQUE.

Lám, lám, a jó don Bernardo!

JULIA.

Ez mutatja, hogy nagyon jó.

BERNARDO.

S persze, hogy e pillanattól
Lelki furdalást éreztem.

ENRIQUE.

Nem mindenki oly érzékeny:
Van bőr, melyből csizma lenne.

BERNARDO.

A mi fáj, az nem a bőrben,
Mélyebben van az, Enrique!
És Ricardo tudja azt jól.
Hisz azért jár oly titokban,
Olyan csendben, gyámolítani
A nyomorban szenvedőket,
Így akarja helyrehozni
Jó tettekkel mind a rosszat,
A mit egykor vétkezett.

JULIA.

De való ez?

BERNARDO.

A mint mondtam.

ENRIQUE.

Ő beszélte?

BERNARDO.

Egy szóval sem.
Én tudom, mert hát tudom,
Mert véletlen rája jöttem.
A minap, úgy alkonyattájt,
Sőt később, este volt már,
Megyek itt a kis utcában,
Gonzalónak háza mellett...

ENRIQUE.

Azaz hogy a kertje mellett.

BERNARDO.

Jó, tehát a kertje mellett; -
A midőn ím, egy szegényes,
Elhagyatott házikóból
Egy lovag surran ki épen.
Én csak mentem, rá se nézve,
De ő egyenest felém jön,
S végtelen nyájaskodások
Közt elállja utamat.

ENRIQUE.

És Ricardo volt?

BERNARDO.

Igen;

S mint azonnal elbeszélte,
Egy szegénytől jött ki épen,
A kinek segílyt s vigaszt vitt,
S ki betegen, elhagyottan
Sinylődik egy hitvány zúgban;
S hogyha ő nincs, ott veszhetne
Mint egy rossz eb nyomorultan.
No's hát mit mondanak ehhez?

ENRIQUE.

Hogy jó volna tudni, vajjon
Igaz-e az elbeszélés?

BERNARDO.

Mikor ő maga beszélte!...
S azt, hogy csupa kedvtelésből
Hazudozzék, nem hiszem.
Ki kényszerítette rá?

JULIA.

Milyen jó ön!

ENRIQUE.

S mily ártatlan!

BERNARDO.

Ha mindenben, minden áron
Kétkedünk... no, úgy világos!
Végre kétkedünk azon is,
Hogy fölöttünk kék az ég.

JULIA.

Néha; máskor meg sötét.

BERNARDO.

Jól van; kiki gondolkozzék
Úgy, a mint a kedve tartja;
Ámde én egy jó barátban,
Hogyha nincs ok és alap rá,
Kétkedni nem fogok.

Őt, ki a felhők közt szárnyal,
Őt - fetrengve lenn a sárban!...

ENRIQUE.

Ne fáradjon: nem veszünk el,
S nem teszünk hozzája semmit.

BERNARDO.

Elveszik a bizodalmát,
És gyanút tesznek helyébe!

JULIA.

Épen jó a pártfogolja,
Hát okosság.

ENRIQUE.

Csitt tehát!

ÖTÖDIK JELENET.

Julia, Enrique, D Bernardo, Luisa, Inés, Ricardo és Gonzalo.

A négy utolsó az ebédlőből jön, Inés Ricardónak és Luisa Gonzalónak a karján. A hölgyek a
theázó asztal körül foglalnak helyet, az urak a másik oldalon. - A jelenet élénk, mozgalmas.

RICARDO (*Inéstől elválva és Gonzalo felé közeledve*).

Kész vagyok felvenni újra
Az elejtett fonalat,
Új okokkal támogatva
Régi álláspontomat.
Hadd lobogjon harci zászlóm
A vad realismus ellen!
Idealismus a jelszóm
Életben és művészetben.
Éj borúl a mindenségre,
Ha kialszik a nap fénye;
S a művészet elsötétül
Az eszmének fénye nélkül.
A való az alap itt lenn.
De a csúcsa a toronynak
Fenn lebegve, fenn ragyogva,
Büszkén áll a föllegekben.
Kőmives a vakolattal,
S kanalával le a mélybe!
A művész föl a magasba!
Csoda-művét ott teremtsé.
Harcz örökre a te durva,
Vad realismusod ellen.
Míg tudóm s a torkom bírja,
S az utolsót nem lehellem!

LUISA.

Az egekre, don Gonzalo,
Ne feleljen s vége lesz.
(*Ricardóhoz.*)
Téged ez a kiabáló,
Ingerült hang tönkre tesz.

GONZALO.

Engedek hát, bár veszttemre,
Mert ha én csak hallgatok,
S ő mindent elmondhatott:
(*Ricardóra mutatva.*)
Még azt véli, hogy legyőzött.

RICARDO.

Sohse bántsd őt, hadd feleljen,
Hadd repüljön, majd lerántom.

GONZALO.

Én csak lent a földön járok,
S így veszélyben sohse forgok;
Mint te most is szárnyszegetten
Hullsz alá a föllegekből,
Le az örvény fenekére.

RICARDO.

Már örülsz a diadalnak?

GONZALO.

Tán te sem vagy csalhatatlan?

RICARDO.

Te a próza mocsarában
Fetrengesz, míg belefulladsz.

GONZALO.

És te szárnyalsz a magasban,
Míg nyakadat nem szeged.

RICARDO.

Jól van; inkább összetörni,
Tönkremenni, mint engedni.

GONZALO.

Már születve elvesztetted
Egy kerekét az eszednek!

RICARDO.

A mi eszmény - az te néked
Oly magas, hogy föl nem éred!
Gazdag vagy, nem értesz máshoz,
Csak a tőke prózájához.

GONZALO.

És mit értesz te a pénzhez?
E fölséges próza nélkül,
Mely szabaddá, műveltté tesz,
Mi volnál?... Egy zulukaffer!

LUISA.

Ujra kezdik a czivódást?

INÉS.

Békében ők ki nem tartják!

ENRIQUE (*Félre, Juliához*).

Nézze csak Montilla arcját!...

JULIA (*Félre, Enriquéhez*).

És Inésnek bámulását!

GONZALO.

Fejlődik a művészet is,
Egy ponton csak meg nem állhat:
Nincsenek már troubadourok,
Vége már a madrigálnak.
Elmúlt már az érzelgősség,
A negélyezett lyraismus,
S a kóborló lovagokkal
A ködös idealismus.
Vége már a piperének,
Az idétlen szóvirágnak,
A mesterkéltségsorsnak,
A lepárolt gondolatnak.
Mi sohasem volt, sohasem élhet:
Elmúlt az a hamis élet,
Mely karminnal volt kifestve,
S aranyfüsttel öltöztetve.
Az igazságot keressük,
Tapasztalás a vezérünk,
Tudományban, művészetben
A való az, a mit kérünk.
A világot, úgy a mint van;
A mint van: a szenvedélyt;
És szívünknek minden rostját,
A mint érez és remeg.
És erőteljes ecsettel,
És szilárd és biztos kézzel
Festjük egykép mindakettőt:
A szépet s a visszatetszőt;
Fönségest a szerelemben,
Durvaságot a gyönyörben.
Fáj talán? Nos, csak hadd fájjon!
Jól esik tán? Ugy annál jobb!
A mit látok és tapintok,
A valóság puszta vázát;

S nem a hogy némely bolondok
Kiszinezték, cziczomázták.
És a fénytől le az árnyig,
Koldustól fel a királyig,
Minden bűnt a bélyegével,
Minden mártírt keresztjével.

BERNARDO.
Gonzalónak igaza van;
És így értve: a művészet...

INÉS.
A parnasszus - varázsszóra
Bonczteremmé átváltozva.

LUISA.
Mily találó észrevétel!

JULIA (*Ricardóhoz, Inésre mutatva*).
Mondhatom, hogy jó segítség!

ENRIQUE (*Nevetve s Inésre és Montillára mutatva*).
A művészet érdekében
Im, a harcz már kitörőben
A házastársak között.

JULIA.
Ricardóval tart Inés.

BERNARDO.
És én... Gonzalóval; s vége.

LUISA.
Északi és déli sark.

RICARDO.
S Inés részén az igazság;
És legyőzve már előre
Don Bernardo.

JULIA.
És meggyőzve.

ENRIQUE.
Hogyha még nem, hát későbben.

RICARDO.
Hisz mihelyt ez új irányba
Tévelyednék a művészet,
Ugyanaz lesz a festészet,
A mi a photographálás.
Csak alakra lesz különbség,
Lényegében még rútabb lesz,
Mert a széppel nem törődik,
Tárgyak közt nem válogat.
Festem azt, a mit találok;
Jó-e? rossz-e? nem tekintem;

Hisz mintának jó akármí,
Csak eredeti legyen.
Sőt mi rosszabb, bármit mond is
Gonzalo, de az új canon
Szinte kényszerít, hogy mindig
Azt válasszam, a mi rútabb.
Tegyük fel, hogy kebelemben
Ép kigyúlt az ihlet lángja.
Virrad épen... A kelő nap
Széjjelönti biborát a
Harmatos völgy szőnyegén és
A haragos tenger árján.
S a hegyek, a mint kíváznak
A gomolygó félhomályból!
Mily igéző panoráma!
Ime, az örök természet:
Mennyi erő, mennyi élet!
De egyúttal mennyi szépség!...
Készen áll a kristálylencse,
Az üveglap fölszerelve;
Már a többi mind mellékes,
A mi csak van: egyformán szép!
Mert akárhová tekintsek,
És akármerre forduljak,
A teremtés fénye árad
Szét az egész láthatáron.
De ni ni! mit látok ottan?...
Kitünő világításban -
Egy szemétdomb; szinte várja,
Reklamálja a lencsémét.
Hadd maradjon napfény, élet,
Jobb a szenny, a rothadás!
És ez aztán a művészet!

INÉS (*Kitörő lelkesedéssel*).
Kitünően volt, Ricardo!

JULIA.
Én is épen azt gondoltam.

INÉS.
És mindenki.

ENRIQUE.
Nem egészen;
Mert Montilla...

BERNARDO.
Nemkülönben.
Hisz nem egyszer, de ezerszer
Gondolkoztam így magamban;
Csakhogy én nem tudtam volna

Ilyen szépen kifejezni.
(*Mindnyájan elnevetik magokat.*)

LUISA (*Montillára mutatva*).
Ime, hát már Montilla is
Átpártolt az ellenséghez,

JULIA.
Gonzalo - egész magában.

ENRIQUE.
Egy nő sincsen táborában.

LUISA.
Nincs egyetlen egy barátja.

RICARDO.
S mit szólsz mostan?

GONZALO.
Hogy a pört tán
Elveszítem.

RICARDO.
Mily önérzet!

ENRIQUE.
Ricardo, Inés s a férje:
Mindnek egy a véleménye.

JULIA.
És velök a többieknek.

RICARDO.
Szóval: egyszer s mindenkorra
Le vagy győzve...

GONZALO.
Nem, soha!
Ha még oly nagy szónok volnál.
Meg nem győzne a beszéded;
Mert szavakkal le nem győzik,
Meg nem ölik az eszméket.
Vagy szabad-e egy igaz tant
Egy esetből megítélni?
S mert egy híve félre téved,
Szabad-e már elítélni?
Vagy mikor volt egy iránynak,
Iskolának túlhajtása...

RICARDO.
Hátrál!

GONZALO.
Vagy a tévedések...

RICARDO.
Enged immár!

GONZALO.

S a rossz izlés...

RICARDO.

Hisz ez teljes vallomás már!

GONZALO.

Legkevésbbé!

RICARDO.

Győzelem!

INÉS.

Óriási győzelem!

GONZALO.

Védekezni sem szabad?

RICARDO.

Semmit! Győztünk s ő bevallá!

JULIA *(Gonzalóhoz)*.

Bölcs lemondás!

LUISA.

És szerénység!

GONZALO.

Senki sem kel védelmemre?

RICARDO.

Burkolódzzál a tógádba,
S halj meg, fiam, méltósággal!

GONZALO.

No de ez már szörnyőség!

LUISA.

Jobb, ezuttal hogyha enged;
A bíró is részrehajló,
S a közönség sincs ön mellett.

GONZALO.

Megaláz bár ez ítélet,
Ime, meghajlok előtte:
A vitát máskorra hagyva,
Most beérem egy vető-val.

(Szünet. Ekkorra odahozták már a kávé, s ez a pillanat felhasználható arra, hogy némi változatosságot adjanak a jelenetnek. Ricardo a pamlagra hanyatlik.)

LUISA.

A viharra nyugalom.
Ugy-e bár, Montilla?

BERNARDO.

Úgy van.

Ott a testről gondoskodtunk,
Itt a lélek jött a sorra.

Igazán az értelemnek
Nincs is ám jobb tápláléka,
Mintha két ily okos ember
Bölcs beszédét hallgathatja.

JULIA.

Szegény Ricardo egészen
Kimerült a küzdelemben.

LUISA.

Mint mindig.

INÉS (*Luisához*).

Csak nem beteg?

LUISA (*Nyájasan közeledve hozzá*).

Tán bajod van, kedvesem?

RICARDO.

Milyen jó vagy! semmi, semmi.

BERNARDO.

Egy új eszme lesz bizonynyal,
Melynek karján ringatózva,
Új erőt gyűjt szelleme.
(*Inéshez közeledve, naiv büszkeséggel*).
Lassanként még eltanulom
A Ricardo stilusát.

INÉS.

Hallgass, Bernardo, az égre!

JULIA (*Félre, Enriquéhez*).

Szegény ördög!

ENRIQUE (*Félre, Juliához*).

Szegény bolond!

RICARDO (*A nélkül, hogy fölkelne, bizonyos sóvárgással*).

Nos, Montilla jól mondotta:

Egy új eszme forr agyamban.

BERNARDO.

Egy új eszme!... Hogyha nékem
Egy dolog szemembe ötlík,
Nincs, ki vélem éles észre,
És furfangra versenyezzen.

INÉS (*Halkan Bernardóhoz*).

Ma valóban izetlen vagy!

S ezt egész őszintén mondom.

BERNARDO (*Halkan, félénken*).

Igazán?...

INÉS *(Ricardóhoz)*.

Nos, e szerint hát...
Mint a mondottakból látszik...
Azt kell hinni... arra gondol...

RICARDO *(Inéshez)*.

Arra, a mit önnek mondtam,
Az ebédlőből jövet.

INÉS *(Kissé megzavarodva)*.
Én nekem?

RICARDO.

Már elfeledte?

INÉS.

Nem emlékszem... Nem tudom...

RICARDO.

Rossz emlékezőtehetség!

BERNARDO *(Gyanakodva)*.

Szabad tudnom tán a dolgot?
Hogyha nem titok?

RICARDO.

Épen nem.

S ha mindjárt az volna is,
Ön előtt nem volna az.

JULIA *(Jól elrejtett, gonosz célzással)*.

Hisz Inés megmondaná!

ENRIQUE *(Épen úgy, Ricardóra mutatva)*.

Vagy ha ő nem, a barátja.

BERNARDO *(Gyanakodó félénkséggel)*.

Ha tehát elmondható...

(Félre, bosszusan tekintve Juliára és Enriquére.)

Már megint hogy jár a szájok!

Ez a Julia és Enrique,

Hogy ezek mindig nevetnek!

LUISA *(Inéshez, mosolyogva)*.

Halljuk, mit beszélt a férjem

Néked olyan nagy titokban?

GONZALO *(Haraggal)*.

Rajta, kedves, végezz immár,

Mert unalmas kezdesz lenni!

RICARDO.

Már megint pattogsz, fiacskám!

Semmi sincsen az egészben:

A hegyeknek a meséje,

Az égérke születése.

(Élvezve a saját beszédjét, s az előbbi helyzetben.)

Nos hát Inés-szel beszélve,

Halkan azt sugám fülébe:
«A mig a nap meg nem virrad,
S a míg újra be nem áll a
Néma éj titkos homálya,
Addig nem tudok nyugodni,
És semmire nem gondolni.
Folyton tartó nyugtalanság!
Folyton izgató sovárgás!
Az órák mily lassan folynak!
És az élet milyen rabság!»

BERNARDO (*Kissé komor hangon*).
És most emlékszel, Inés?

GONZALO (*Ricardóhoz*).
Mily unalmas fecsegés!

RICARDO (*Nevetve*).
Im a rejtély fel van adva,
És minden fej megzavarva.
Kezdődik a megfejtése,
Megszületik az egérke!
Nagyon egyszerű dolog...
Tudnillik, hogy *a fejem fáj*;
S ha belém üt, nálam eltart
Ez az átkozott idegbaj
Teljes huszonnégy óráig.
Most már tudja, don Bernardo.
(*Egyre jobban nevetne.*)

GONZALO.
Mindjárt tudtam, hogy megint egy
Ostobaság lesz belőle;
Ricardónál ez nem újság.
Ah, szegény üres fejecske!

BERNARDO.
S ön Inésnek azt beszélte?...

RICARDO.
Hogy mennyire kinoz ismét
Ez az istenverte migraine!

BERNARDO (*Heves mozdulatot tesz, de hirtelen mérsékli magát és lassan távozik Inés mellől, a kinek oldalán eddig állott, és önmagán uralkodva, de mégis idegesen közeledik Ricardóhoz*).
S életében nagyon sokszor
Szenvedett már eme bajban?
(*Már egészen Ricardóhoz érve, élesen részegezi tekintetét.*)

RICARDO (*Nem sejtván, hogy Montilla már be van avatva a dologba, teljes biztossággal és gonosz célzásokkal beszél tovább*).
Annyiszor, hogy a számát, is
Elfeledtem.

BERNARDO (*Mosolyra erőltetve magát*).

Különös, hogy
Életrendjén változtatva
Sem tud tőle szabadúlni.

RICARDO.

A mióta megnősültem,
Azt hiszem, hogy ez az első.

BERNARDO.

És nem volna hát orvosság
Ily *alávaló* baj ellen?

RICARDO (*Közönnyel*).

Az idő.

BERNARDO.

De holnap aztán?...

RICARDO.

Boldog, mint a menny lakója!

(*Montilla olyan mozdulatot tesz, mintha Ricardóra akarna rohanni, de uralkodik magán; kezével végig simítja homlokát, tántorog és a pamlagba kapaszkodik, a melyen Ricardo ül, még mindig az előbbi kényelmes helyzetében.*)

BERNARDO.

Nagyon bizik csillagában!

RICARDO.

Hisz már annyi migrainem volt!

BERNARDO.

Nos, ki tudja, végre egyik
Szélütésben végződhetik!
Tapasztalásból beszélek:
Megtörténik, hogy valaki
Itt a földön alszik el ma,
S a pokolban ébred holnap.
Az imént még teljes-épen
Élvezhettem egészségem,
Örülhettem az életnek.
Vidámságnak és erőnek.
Nem tűnt fel ez arcszín önnek?
S a mohó vágy, melylyel torkom
A chateaubriand-t elnyelte,
És a sherry-t üritette?
S látva ezt a piros arcot,
Ez erős test alkotását,
S e szilaj vér forróságát:
Nem tenné föl rólam rögtön,
Hogy ez izmos, ez erős kar
Egy csapásra összezúzná
A halálnak a csontvázát?
(*Egy ökölcsapást mérve a pamlag támlájára.*)

Nos, daczára ez erőnek,
És e pezsgő életkedvnek,
Véremet most fagyni érzem...
És érzem, hogy meghalok!

(Fejét a két kezével szorítva. Ricardo fölkel, Montilla a pamlagra hanyatlik; mindnyájan körülveszik.)

RICARDO.
Montilla, mi baj, az égre?

LUISA *(Juliához)*.
Komolyan szólt?

JULIA.
Nem tudom.

INÉS.
Rosszúl vagy?

ENRIQUE.
Rögtön kitárom
Mindkét ajtót... hadd szellőzzék:
(Az erkélyhez lépve és ajtaját egészen kitárva.)
Levegőre van szüksége.

GONZALO.
A melegség... szédülés...

INÉS.
De beszélj hát, mit éreztél?

BERNARDO.
Itt éreztem... a szivemben!
Semmi baj sincs... már múltóban...
Ne ijedj meg... nem halok meg...
(Mosolyogni igyekszik.)
Meghalni!... Hisz sohse vágytam
Még így élni! Sohse volt még
Az életre ily szükségem!
(Erélyesen, gyorsan fölkel.)

INÉS.
Jézusom!

BERNARDO.
Mily együgyűség!
Ne ijedj meg: semmi baj sincs.
Légy nyugodtan, kedvesem!
(Meg akarja czírógatni, de érzi, hogy ha kezét rá teszi, talán nem lesz ura önmagának, azért visszatartja magát.)

INÉS *(Haraggal)*.
Hányszor mondtam már te néked,
Hogy fékezd étvágyadat!

JULIA.

S hozzá még az a csalóka,
Az az áruló sherry!...

BERNARDO (*Keserű gúnynyal mosolyogva*).

Ez tehát a megfejtése
E prózai jelenetnek.
Mikor olyan öblös torkom,
Mikor olyan jó fogam van!

INÉS.

Hogyha elmúlt már egészen,
Befogatok... és megyünk.

GONZALO.

Keze reszket s milyen forró!

RICARDO.

Nem mehet ily állapotban.

BERNARDO.

Mennem kell, igen, uram!

RICARDO.

No de mégis...

LUISA.

Oly sietve!

BERNARDO (*Megnyomva a csengetyű gombját*).

Köszönöm, kedves Luisa,
Már sokkal jobban vagyok.
(*Egy szolga jelenik meg a háttérben.*)
A kocsit!

SZOLGA.

Már készen áll.

RICARDO.

Ez izetlenség valóban.

BERNARDO.

Hadd táguljon egy kevéssé
Mellem ott kinn a szabadban.
(*Inés és Montilla mindenkitől búcsúzni kezdenek.*)

INÉS (*Luisához*).

Holnap ismét látni foglak.
(*Súgva.*) Most bocsáss meg, hogy az estét
Megzavartuk.

LUISA.

Mily örültség!

INÉS.

De ha ez ilyen, hiába...
(*Halkan tovább beszélgetnek és a háttér felé mennek.*)

BERNARDO.

Ég veled, Ricardo barátom;
Itt a fölvonásnak vége.

RICARDO.

Minden elmúlt?

BERNARDO.

Mind csak semmi.

RICARDO.

Bátorság, don Bernardo.

BERNARDO.

Én nem félek... ő miatta;

(Nejére mutatva.)

Félénk gyáva sohse voltam;

Azt resteltem csak valóban,

Hogy az estét megzavartam.

(Luisához közeledve, hogy elbucúzzék; Montilla, Ricardo, Luisa és Inés egy csoportot képezve a háttér felé.)

Mindenféle baj ragályos,

Áruló minden betegség;

Legyen gondja, asszonyom, hát

Férjének a migrainjére.

LUISA *(Nevetve).*

Legyen nyugodt: megigérem.

S ön is...

BERNARDO.

A ki halni készül!

LUISA *(Kezét nyújtva neki).*

Ön jól tudja, hogy szeretjük.

BERNARDO.

Én is önt, és tisztelem.

(Egy csoportban maradnak Luisa, Ricardo és Inés. D. Bernardo bucsúzik Juliától, Gonzalótól és Enriquétől. Ez utóbbival kissé félrehúzódva, halkan mondja neki.)

Akaratja ellen ámbár,

Ön mégis csak jó barátom.

ENRIQUE.

Nem tudom, hogy értsem ezt...

BERNARDO.

Én sem értem, foghatom fel

Azt az ártatlan nyugalmat,

A mely nékem gúnynak látszik...

(Inésre és Ricardóra mutatva, a kik halkan, de bizonyos élénkséggel beszélgetnek.)

Bárgyu vagyok, azt gondolják...

Meglehet, de veszedelmes!

(Mialatt Inés Juliától bucsúzik, Gonzalo félre vonja egy kissé Ricardót.)

GONZALO.

Beszélnem kell veled holnap!

RICARDO (*Rá nézve és mosolyogva*).

Valami komoly dologrul?

GONZALO.

Még pedig nagyon komolyrul.

RICARDO.

Tán titok?

GONZALO.

Igen, titok.

RICARDO.

De kiről hát?

GONZALO (*Haraggal*).

Egy bolondról.

(*Inés az ajtóból kiáltva Montillának.*)

INÉS.

Hát megyünk?

BERNARDO (*Karját nyujtva*).

Add karodat.

(*Inésnek karját megfogva, oly erősen megszorítja, hogy Inés felsikolt és visszahúzódik férjétől.*)

INÉS.

Oh, jaj!

BERNARDO (*A többiek felé fordulva és hahotázva*).

Ime, az örök láncz!

A karomba fűzve karját,

Megszorítám akaratlan.

RICARDO.

Jobbulást!

BERNARDO.

Azt, én is önnek!...

És folytatni fogjuk majd a

Művészetről a vitázást,

Mit ma este abba hagytunk;

Meg kell tudnom, istenemre,

Hogy e híres küzdelemben

Melyik részen van a próza,

S melyiken van a költészet!

(*Inés és Montilla távoznak; a függöny legördül.*)

MÁSODIK FELVONÁS.

Színhely mint az első felvonásban. Alkonyat tájban.

ELSŐ JELENET.

Luisa és Ricardo; Ricardo a pamlagon, mellette Luisa.

LUISA.

Nos, Ricardo, jobban vagy már?
Vagy még mindig tart a migraine?

RICARDO.

Már úgy érzem, meg van törve,
S kezd agyamról elvonulni!
S közeledben, édes Luisám,
Nem félek, hogy visszatérjen.

LUISA.

Pusztá udvariasság ez.
Vagy komoly beszéd, Ricardo?

RICARDO.

Kétkelkednél vonzalmamban?

LUISA.

Nem kétkedem, de mégis
Jól esik, ha újra hallom.
Hogy az vagy még, a ki voltál.

RICARDO.

Esküszöm... kire esküdjem? (*Őszinte hévvel.*)
Örök emlékére annak,
Annak a jó, jó anyának.
Kinek párja nincs a földön,
Nincs - csupán te, édes Luisám!

LUISA.

Igy már jól van. Ezt szeretném,
Hogy mondd, gondold, érezd mindig.

RICARDO (*Szeretettel, megfogva mindkét kezét.*)

Lásd, az ember életében,
Mely magában olyan gyarló,
Mert oly gyenge az erős nem,
S nevelése olyan ferde:
Sok, nagyon sok szerelem van;
De valódi szenvedély csak
Egy, és nem több. Nézd az erdőt,
Őszi erdő hulló lombját,
Széltől űzve, kergetőzve
A letarlott föld színén;

Mily vidámság, elevenesség!
És közöttük mennyi zöld még!
És velök száll egy magocska,
És csak erre vár még élet,
Csak ez egyre vár tenyészet.
Ez a földbe kapaszkodva,
És a kergét általfúrva,
Finom szálú gyökerekkel
Mind lejjebb hat, le a mélybe;
Megszilárdul, törzse fejlík,
Ágakat hajt, kivirágzik,
S új életre, örök létre
Támad újra gyümölcsében.
S ezalatt a zöld levélké
Hova lettek? Tönkre mentek:
Elfonnyadva, elporladva,
Szél- s esőtől elsodorva.
A levelek az erdőnek
Röpke, múló szerelmei;
S a magocska, angyalom te,
A valódi szenvedélye.
Ha szerelmed gyökeret vert
A szivemben, mire vágysz még?
Ha kitépnéd e magocskát,
A szívemet szétszaggatnád!

LUISA.

Nem tudom, hogy ez való-e,
Ah, de nékem olyan édes!...
Bármint volna, válaszolnod
Kell most még egy kérdésemre:
(*Halkan, célzással.*)
Élted fájának, Ricardo,
Sűrű volt a lombozatja?

RICARDO.

Furcsa kérdés! Szent nem voltam.

LUISA.

S én annak óhajtanálak.

RICARDO (*Csaknem sugva*).

Most is?

LUISA.

Milyen furcsa kérdés!

RICARDO.

Kérdésedre ím a válasz.

LUISA.

Lásd, Ricardo, én nagyon
Féltékeny vagyok; a pusztá
Gondolat, hogy egy kóborló

Zöld levélke rád akadna,
S rátapadna ajakadra:
Aggaszt, örültté tesz engem,
Sőt kétségbe ejt, Ricardo.

RICARDO.

Úgy van, örültség valóban.

LUISA.

Ilyen voltam kiskoromtul.
Volt nekem a nevelőben
Egy barátnőm: Torres Laura;
Szerettük egymást, a mint csak
Két ily fruska tud szeretni;
De megcsalt a háladatlan,
S én azt úgy szívemre vettem,
Hogy eszemet vesztém - és ha
Nincsen ott a nevelőnő,
Körmeim közt maradt volna
Az a két nagy kék szeme.
Mit nem tennék Ricardóval,
Ha ezt tettem ő vele?

RICARDO (*Nevetve*).

Kis majom te!

LUISA.

Nos, hát tudd meg:
Néha vadállat vagyok.

RICARDO (*A kezét megfogva*).

Ide ezt a szép kis karmot,
Bősz tigrise erdeimnek!

(*Az ujjait csókolva*).

Csókjaimmal hadd rágom le
Éles karmát párduczomnak!

LUISA.

Vedd tréfára, majd meglátod,
Hogy mi lesz a tréfa vége.

RICARDO.

Hát miképen győzzelek meg,
Hogy te vagy a mindenségem?

LUISA (*Bizalmatlankodva*).

Ma sok is a kedvességből!

RICARDO.

Kedved ellen van talán?

LUISA.

Kedvem ellen nincs; de...

RICARDO.

Nos, de?

LUISA.

Nos, hát még egy gondolat bánt.
Az idei almanachban
Olvastam ma reggel épen,
Egy tilosban járó férjnek
Csselfogását, a melyekkel
Feleségét rászedi.
És a szerző, a mint látszik,
Könnyü vérű, de tapasztalt,
Okos ember, így szól ottan:
«Hogyha a férj hirtelen csak
Enyelegni kezd, bár nincs rá
Ok, mely azt előidézzé,
Alkalom, mely magyarázza,
Vagy szokás, mely szentesítse:
Árulást forral bizonynyal
A szivében neje ellen.
Az ily hirtelen enyelgés
Csalfaság előfutárja,
És a lelkiismeretnek
Önkénytelen vészjelzője.»

RICARDO.

Ez van abban az évkönyvben?
Szent ég! milyen ez a sajtó!
Minek akkor az ügyészség?
Hát már nincsen sajtóvétség?
S több szabadságot akarnak!
Szájkosarat s békót nékik!

LUISA.

Nem elég-e az én békóm?

RICARDO.

A tiéd oly könnyű, édes!...
De hogy támadt benned ép most
Ez a kétely?

LUISA.

Meglehet, csak
Mert nagyon rossz éjtszakám volt.
Nyugtalanság, idegesség:
Megijedtem, mikor az a
Rohama volt Montillának.

RICARDO.

Semmi baj sincs; jobban van már.

LUISA.

Jó ember; a kérge durva,
De a belső, az nemes.

RICARDO.

Közönséges lény.

LUISA.

Ezt véli
Neje róla.

RICARDO.

S mondja is?

LUISA.

Ha nem mondja is, mutatja
Kedvetlensége, unalma,
Melylyel léte súlyát hordja
Montillának oldalán.

RICARDO.

Én egy cseppet sem csodálom.

LUISA.

És nekem fáj, hogyha látom,
Hogy két ily jó, nemes lélek
Egymással oly rosszúl fér meg.

RICARDO.

Nem mindenki olyan boldog,
Mint mi ketten: türelem!

LUISA.

És pedig hát oly szép asszony
Az az Inés.

RICARDO.

Szép? valóban?

LUISA.

És te még nem vetted észre?

RICARDO.

Nem ügyeltem rá... Úgy tetszik...
Barnás arcz... elég szabályos...

LUISA.

Bambaság! Hisz nincs szemed!

RICARDO.

Nincs, mióta Luisám arcza
Elvakított szépségével;
Más szépséget észrevenni:
Nincsen fénye, nincs világa.

LUISA.

Farizeus!

RICARDO.

Hogyha mondom...

LUISA.

Az a gyöngéd, mély tekintet.
Mely el-elszáll révedezve
Ábrándok után hiába?

RICARDO.

Ha akarja, nem hiába,
Egyszer csak majd megtalálja.
Eh, de hát hagyjuk Inést!

LUISA.

S az a gazdag hajfonat?...

RICARDO.

Mert kibontva soh'se hordja,
Én álhajnak gondolám.

LUISA.

S az a délczeg, karcsu termet?

RICARDO.

Az... igen! De csak figyeld meg,
Hogy az ilyen czingár nőcske
Vagy merev bot, vagy pedig
Ingó-lengő, mint a pálma.

LUISA.

Egy szó mint száz: ritka szépség.

RICARDO.

Majd jövőre, hogyha látom,
Közelebbről megvizsgálom.
Kár ugyan a fáradságért;
De ha már úgy rajta vagy, hát
Mától fogva nem lesz nyugtom,
Védenczednek minden báját
Mig betéve nem tudom.

LUISA.

Azt nem mondtam, nem kívánom.

RICARDO.

És ha ismét úgy kívánod,
Hát kitörlöm az eszemből.
De megállj... ha nem csalódom,
A kertből jön valaki.

LUISA (*A jobb oldali ajtón kitekintve*).
Gonzalo jön.

RICARDO.

Csakugyan.

MÁSODIK JELENET.

Luisa, Ricardo és Gonzalo, a jobb oldali első ajtón belépve.

GONZALO.

A legmélyebb hódolattal
Üdvözlét a házaspárnak!

LUISA (*Kezet adva neki*).
S Gonzalónak, a mint illik,
Egy baráti kézszorítás.

RICARDO.
Üdv, nagy Cato!

GONZALO.
Ave, Caesar!
A kertajtót tárva kaptuk
És a házat megrohantuk:
Doña Julia, don Enrique,
Marquesa de Montoro és
Legalázatosb szolgájok. (*Önmagára mutatva.*)
A többiek kint maradtak,
Kamélia s rózsafákat
Tizedelve, fosztogatva.

LUISA.
Akkor hát én kimegyek.

GONZALO.
Én bejöttem tudtuladni,
Hogy várják, s hogy el nem mennek,
A míg ön meg nem igéri
Ünnepélyesen, hogy elmegy
Almeidáék estélyére.

LUISA.
Uram Isten! mily makacsság!

RICARDO.
Fölöttem szavad határoz.
Meg kell lenni: tündökölvé,
Mint királynét úgy akarlak
Látni mindenek fölött.

LUISA (*A kertajtóból*).
Te neked nincsen szavad!

RICARDO.
Mért ne volna?

LUISA.
Várákznak. (*Kimegy.*)

HARMADIK JELENET.

Ricardo és Gonzalo.

RICARDO.
Azt monád az este, hogy ma
Fontos és komoly dologról
Kell beszélünk.

GONZALO.

Azt mondtam,
És azért jövök.

RICARDO.

Beszélgj hát.

(Szünet. Ricardo a pamlagra veti magát; Gonzalo föl s alá jár a teremben.)

GONZALO *(Hirtelen megállva Ricardóval szemben).*

Hány éves vagy, mondd!

RICARDO.

De ember!

Különös kérdés valóban!

GONZALO.

Nem akarod, hogy elkezdjem?

RICARDO.

Nem szabad tán csodálkoznom?

GONZALO.

Rajta csak, de azt gondolnám,
Hogy a tárgy elég komoly.

RICARDO.

Úgy előre! Bizonyára
Népszámláló ügynök lettél.
Harminczkettő multam épen
Isten kegyelméből.

GONZALO.

Vagy az
Ördögéből. S házasember?

RICARDO.

A mi föle a harmincznak.

GONZALO.

Az is sok. *(Ujra föl s alá járva).*

Hát harminczkettő!

No, ha tetteidből kéne
Megítélni, úgy legföljebb
Tizennyolczra ha becsülnek.

RICARDO.

Annál jobb! Az ifjú hévből
Soha sincs sok, én úgy vélem.

GONZALO.

Sok, ha túlcsap, ha túlárad
Becsületnek a határán. *(Szigorú hangon.)*

RICARDO *(Főlegyenese, kemény tekintettel).*

Olyan fontos az eset, hogy
Ilyen vádra kényszerített?

GONZALO.

Majd meglátjuk.

RICARDO.

Jó; folytasd hát,
Folytasd a kihallgatást.

GONZALO.

Nagyon szereted a nődet?
Vagy az ábránd elröppent már?

RICARDO (*Hévvél*).

Szeretem egész szívemmel!
A mint csak lehet szeretni!
Szerelemnek, tiszteletnek,
Gyöngédségnek vegyüléke!
Szenvedélye és szépsége
S ártatlan gyermek-kedélye
Úgy legyőzték állhatatlan
Természetem gyöngeségét,
Hogy ma férje, szeretője
S atyja vagyok... s mindene!

GONZALO.

S hogy meggyőzzed vonzalmadról,
Erre néked legjobb módnak
És legbiztosabbnak látszik,
Szert tenni egy szeretőre.

RICARDO.

Szeretőre?... Azt hiszem, ha
Türelemmel meghallgatlak...

GONZALO.

Hagyd a tettetést; tudom.

RICARDO.

És mióta?

GONZALO.

Nem régóta.

RICARDO.

Nos, tegyük föl, hogy így volna...
S így, csupán mint hipotézist
Megengedem.

GONZALO.

Mindjárt látod,
Mily találó hipotézis!

RICARDO.

S még ugy is: mit bizonyíthat
Egy valódi szerelemnek
Ellenében egy szeszély,
Mely elérve, máris untat?

GONZALO.

Nincs inyedre bár talán, hogy
Ezt a tárgyat szóba hoztam,
De kimondom: nincsen benned
Egy szemernyi szégyenérzet.

RICARDO (*Nevetve*).

Oh, szigorú erkölcsbíró!
Oh, a tiszta lelkű Cato!
Hát minőnek képzeled te
E silány lét országútját,
A melyen mohón előre
Tör a gyarló földi lény?
Körben forgó circusnak tán,
Vagy zsinórként egyenesnek?
Nos, figyelj rám, s megtudod.
Egyenest a szentek járnak;
Míg a többi gyarló ember
Jobbra-balra botorkálva.
S mert - miként te - szentté lennem
Hajlandóság úgy sincs bennem,
Belzebubra! mit bánod, ha
Félrebotlom hébe-korba?

GONZALO.

Csakhogy van már feleséged,
S ez elég ok én szerintem,
Hogy a régi módon éljed
Többé immár nem szabad.

RICARDO.

Jöjj idebb, te szende lélek!
Hervadó bús philosophus!
Te, Nyugatra általplántált
Remetéje a Szentföldnek!
Kertemben ha sétaközben
Leszakítok egy virágot,
S élvezem az illatát egy
Perczre, aztán elhajítom;
Vagy ha egy dús lakzi végén,
Hogy ha köd száll már az agyra,
A mánornak ködfelhője,
Száraz ajkam habzó serleg
Pezsgőjével nedvesítem;
Ha az alkony biborában,
Elmerülök sóvár szemmel,
Vagy egy bájos, tiszta fajta
Spanyol arcznak szépségében;
Vagy ha egy-egy édes dallam,
Mely tovább reng lágy hullámon,
Hozzám érve megreszkettet,
S mélabúba ringat engem:

Mi sértő van nőmre ebben,
Egy elreppenő gyönyörben?
Ha előtte és utána,
A mint csak tudok szeretni,
Őt szeretem, őt imádom?
Az ily röpké érzelemből
Nem marad a szívbe' semmi;
A sóvárgás, mely izgatja,
És a tűz, mely lángra gyújtja,
És a kéj, mely ellankasztja:
Elenyészik, semmivé lesz,
Mint a bornak gyöngye, hogyha
Kézről-kézre jár a serleg,
Vagy a melyet összetörnek.
S visszatér a szív nyugalma,
S a mi benn volt, benn van újra.

GONZALO.

Mily szózápor! phrasisörvény!
Hogy zavarra össze mindent!
Hogy akarna menekülni,
A földolgot megkerülni!
Csakhogy nincs most szó virágról,
Sem pezsgőről, lakomáról,
Sem az alkony biboráról;
S a sonata dallamára
Visszhang támadt egy szép barna,
Egy valódi tiszta fajta
Spanyol asszony kebelében.

RICARDO.

A gyönyörnek egy alakja,
A sovár vágy kápráztatja;
Mentül közelebből látom,
Nőmet még inkább imádom.

GONZALO.

E szerint hát te úgy véled,
Oda megy ki a beszéded,
Luisád csak örülhet annak,
Valahányszor őt megcsaltad.

RICARDO (*A vállára ütve tenyerével, a fülébe súgva és ravaszúl nevetve*).
Csakhogy nem fogja megtudni!

GONZALO (*Ricardo hanghordozását utánozva*).
Csakhogy esetleg már tudja!

RICARDO.

Az ördögbe!... Az baj volna!

GONZALO.

És a másik... szintén tudja.

RICARDO.

Melyik másik?

GONZALO.

Tetszik nékem

Ez a naivság!... Don Bernardo!

RICARDO.

Gyanakszik talán?

GONZALO.

Gyanakszik?!

Botrány ez már, a mely ordít!

Mindent tud már: a találkát,

És a házat, s készülődik

S leskelődik már utánad. *(Halk hangon.)*

RICARDO.

De hogyan?... Hát, ördögadta!

Ez az ember rájött volna?

GONZALO.

Enriquétől tudtam én meg,

Don Bernardo meg - te tőled.

RICARDO.

E szerint, az este...

GONZALO.

Úgy van!

RICARDO.

Nem hittem, hogy ily furfangos! *(Sétálva.)*

Az ördögbe! *(Kezd elkomorúlni.)*

GONZALO.

Nagy csalódás!

RICARDO.

Csakugyan! Szegény Inés!

Uramfia! Tessék aztán

Bízni még az ostobákban!

Hisz Montilla észre nem vett,

Meg nem látott soha semmit!

GONZALO.

De hogyan is lettél rabja

Ennyire e szenvedélynek?

RICARDO.

Hát ki tudna ellenállni?...

Inés oly szép és olyan bús...

Egy ilyen férj oldalán!

Van-e ellentét, mely sértőbb,

Mely bosszantóbb volna ennél?

Egy ily égi lény, egy Venus -

Hozzákötvé egy tuskóhoz!

Szabadságot kér epedve
Az az ábrándos tekintet:
Ki ne menne mentésére,
Bár ezer baj fenyegetse?
És balvégzet, vágy szerencse,
Én már úgy vagyok teremtvé,
Hogy egy szép asszony bajátul
A szívem mindjárt ellágyul...

GONZALO.

Lánczot vettél a nyakadba.

RICARDO.

Hogyha kell, hát szétszakítjuk.

GONZALO.

De Montilla...

RICARDO.

Mit törődöm
Montillával! De szegény nőm!
És bár csábit a gyönyör még,
S az az istennői szépség,
Ily esetben - már hiába! -
Nőm az első! (*Izgatottan föl s alá járva.*)

Nincs más hátra:
Inés-szel szakítanom kell!

GONZALO.

S a találka?

RICARDO.

Vége: többé
Nincs találka. De új élet:
Házam s Luisám. Majd meglátod!
Meg van törve a varázslat.

GONZALO.

S Montillával - szent a béke!

RICARDO (*Komikus méltatlankodással*).

Nos, ily áldozat után:
Még panaszkodik talán! -

GONZALO.

Istenem! Mily különös fej!
Milyen furcsa egy észjárás!

RICARDO.

Sőt nagyon természetes, mert
Végre is, nincs - bizonyíték.

NEGYESEDIK JELENET.

Ricardo, Gonzalo és egy Szolga a háttér felől.

SZOLGA.

Don Bernardo de Montilla
Tudakolja don Ricardót.

GONZALO.

Ne neked!

RICARDO.

S te mit feleltél?

SZOLGA (*Bizonyos gúnynyal*).

Azt, hogy nem tudom bizonynyal.
Itthon van-e az uram.

RICARDO.

Jól van; és most azt mondod majd,
Hogy pár percz előtt elmentem,
S nem tudod, hogy későn lesz-e,
Vagy korán-e visszatértem.

SZOLGA.

Igen is; de Montilla úr
A kerítésen keresztül
Észrevette, hogy az úrnőm...

RICARDO.

Ördögadta!

SZOLGA.

A kertben van;
És azt mondta, hogy hozzak hírt,
Hogyha ön tán nincsen itthon,
Mert önt meg kell várnia.

RICARDO.

Milyen alkalmatlan ember!
Mit tegyünk? (*Gonzalóhoz.*)

GONZALO.

Már nincs menekvés.

RICARDO.

Hát csak jöjjön. Én pedig hogy
Eltávoztam s meg se' jövök
Két vagy három esztendeig.
(*A szolga eltávozik.*)

ÖTÖDIK JELENET.

Ricardo és Gonzalo.

RICARDO.

S most valóban elmegyek.
Hírt kell adnom minden áron

Inéskének, hogy ne jöjjön;
Kerülnünk kell a kelepczét,
Mert ő tudja már a házat
És ravaszszá lett nagyon.
Te pedig most állj szilárdan,
S esküszöm, ha most az egyszer
Kisegítesz a hinárból,
Holtomiglan szent leszek. *(Balra el.)*

HATODIK JELENET.

Gonzalo, majd Bernardo és Luisa. A színpadon már homály van.

GONZALO.
Könnyen veszi: még nem tudja,
Hogy az ember jó szándékkal
Ezt is, azt is kigondolja.
S jön az ördög és elrontja.
Jókor ment el: íme, jönnek;
Luisa, s vele don Bernardo.
(Kezét nyújtva neki.)
Áh, Montilla...

BERNARDO *(Komoran és szórakozottan).*
Kész szolgája. *(Kezet fogva.)*

GONZALO *(Luisához).*
S a látogatók?

LUISA.
Elmentek.
De Ricardo? *(A szemével keresve őt.)*

BERNARDO.
És Ricardo?

GONZALO.
Ő is elment.

LUISA.
Én azt hittem...

GONZALO.
Egy váratlan értesítés...
Ép e percben...

BERNARDO.
E szerint hát
Nincsen itthon?

LUISA.
Íme, hallja,
A mint mondja Gonzalo.

BERNARDO.

Hisz csak megjön: majd megvárom.

GONZALO.

A mint látszik, nem fog itthon

Ebédelni. Meg van híva

És késő, nagyon késő lesz,

Mire megjön.

BERNARDO.

De mikor?

GONZALO.

De hát honnét tudjam én azt?...

BERNARDO.

S már egészen beestellett!

(Félre.) És én olyan bárgyu voltam.

Még kétkedtem!

LUISA.

Én nem értem...

BERNARDO.

S asszonyom, tán ön se tudja?

LUISA.

Én, don Bernardo?...

BERNARDO *(Félre.)*

Úgy látom,

Hogy mindnyájan engem csálnak!

Istenemre, rosszúl tennék!

(Hangosan Luisához.)

Egy nagyon is kényes ügyben.

Kettőnknek közös ügyében

Szeretnék önnel beszélni.

(Gonzalóra tekint.)

LUISA.

Rendelkezésére állok.

GONZALO *(Bernardóhoz.)*

S én mindig szolgálatára...

A könyvtárban.

BERNARDO.

Köszönöm.

GONZALO *(Félre.)*

Ez nagyon nem jól kezdődik:

Most vigyázat és okosság.

Isten önnel, asszonyom.

LUISA.

Isten önnel, Gonzalo.

(Gonzalo távozik, balra a második ajtón.)

HETEDIK JELENET.

Luisa és D. Bernardo.

LUISA.

Lámpát hozatok, ha nincsen
Ellenére. *(Egy csengetyüt megnyomva.)*

BERNARDO.

Inkább kérem.

LUISA *(Egy szolgálóhoz, a ki a háttérben megjelenik).*
Lámpát, Antonio.

BERNARDO *(sétálva.)*

Sötétben

Minden feketébbnek látszik.
A becsület és a fény...
Az árulás és az árnyék!
(Egy szolgáló lép be égő lámpával.)
Most már tisztán láthatunk...

(Szünet. Luisa leül. Don Bernardo lelki állapota és mozdulatai a művész figyelmébe ajánltatnak.)

LUISA *(Ünnepélyes hangon, miután egyideig Don Bernardót figyelte).*

Mint a kire kárhozat vár,
Borzadás, kín gyötri lelkem.
Don Bernardo, én nem értem,
Nem tudom, hogy mi a baj, de
Megbocsásson, én úgy látom,
Hogy a feje nincsen rendben!...

BERNARDO.

Nincsen, asszonyom; nincs rendben.

LUISA.

Mint sajnálom!... Nos, talán a
Tegnap esti?...

BERNARDO.

Igen, az. De
Nem tudom, hogy szóljak-e?...

LUISA.

Nincs talán bizalma hozzám?

BERNARDO.

Önhöz?... oh, van! oh, nagyon is!
De hiába!... nem merem.
Tudni jöttem, és megtudtam.
Kétkedém, már nincs kétségem.
Megyek is hát! Isten önnel!

LUISA (*Visszatartva őt*).
De előbb szóljon, mi történt?
Én barátja vagyok önnek:
Nyugalom, az Istenért!

BERNARDO (*Megragadva egyik kezét*).
Van-e önben sok bátorság?

LUISA (*Mosolyogva és borzalommal*).
Annyi van, mint bárki másban.

BERNARDO (*Kezét eleresztve*).
Úgy tehát nincs elegendő.
Mert én férfiú vagyok bár,
A ki nem fél a haláltól,
S mégis rettegek.

LUISA (*Félre*).
Megörült!

BERNARDO.
Csak a szégyen tartott vissza,
Hogy sirásra nem fakadtam;
Könnyebb lesz tán, ha megosztom
Valakivel titkomat.
(*Hozzá közeledve és csaknem súgva.*)
Sejtette ön, asszonyom?
Vagy föl tudta volna tenni
Valaha, hogy az az asszony...
Hogy Inés engem megcsaljon?

LUISA.
Elegendő! Most már értem!
Mert szerelmes, - hát féltékeny.

BERNARDO.
Rettentő baj!

LUISA.
Az, valóban!

BERNARDO.
Iszonyú kín!

LUISA.
Szörnyűség!

BERNARDO.
Az, a kit én úgy szerettem,
Kiben üdvömet kerestem;
Az, a kit én úgy imádtam,
És imádok mindörökké!
Az az asszony, az, kit én
Az oltárra állítottam
Volna szentnek, hogyha nem kell
Tőle akkor elszakadnom!

Én, a durva, hajthatatlan,
Nyájas lettem, meghajoltam;
Tehetetlen, akaratlan
Lágy viasz, mit keze formált.
És ha mást dicsért előttem,
Szinte én is fölpezsdültem.
És úgy érzem, mintha elmém
Élesednék szellemétől.
A mivé ez ál-arkangyal,
Ez az aljas asszony tenni,
Vagy formálni vágyott volna,
Azzá lettem volna érte.
Bölcs tudóssá, vagy hülyévé,
Martírrá, hőssé, lovaggá,
Vagy zsiványnyá s gályarabbá!
A mi nagy van, s a mi aljas!

LUISA.

De hisz ez mind csupa agyrém;
Örület csak, semmi más;
Hiszen a szegény Inés...

BERNARDO.

Nem!

Sohsem értett ő meg engem!

LUISA.

Ez a vihar, Istenemre.
Csak az ön fejében tört ki!...
Vihar egy pohárka vízben!

BERNARDO *(A nélkül, hogy Luisára figyelne).*

Feleségem megvet engem!

(Luisához fordulva.)

S én akarom, hogy szeressen!
Nem mondok le szerelméről:
Mint rabszolga nem kelletttem,
Hát urát imádja bennem!
Ilyen fajta asszonyokkal
Így lehet csak, így kell bánni!
Azt akarta?... Nos, tiporja
Hát a törvény őket porba!
(Keserű gúnynyal nevetve.)
Már a tervet készen tartom
És ma este végrehajtom.
Ők akarták, ők keresték,
Jó: hát lesz majd becstelenség!

LUISA.

Térjen észre!

BERNARDO.

Bár ne kéne
Soha többé észretérnem.

LUISA.

Szent Isten! mily örölség
Szinte rémületbe ejt!

BERNARDO.

Rémületbe?... Az kell nékem! (*Vidáman.*)

Nemde úgy van, hogy az asszonyt

Vagy félelem, vagy csodálat

Ösztönzi a szerelemre?

Ön bizonynyal tudja ezt.

Nos, ha néki bárgyu voltam,

S bámulatra nem ragadtam,

Majd érezni, tudni fogja,

Hogy mi az a félelem.

Érzi majd a botrány súlyát

A törvénynek sújtó karját,

Félai fog a társaságtól,

S kezem által a haláltól!

Szörnyű leszek s embertelen,

Bemocskolom, beszennyezem;

S keble halma összeroskad

Öklömnek a súlya alatt!

Ha szerelmem szózatára

Föl nem ébredt, megkisérttem,

Tán fölébred fájdalmamtól;

Kezdenem kell valahogy.

S kezemből úgy meggyalázva

Szabadul csak, hogy meglátva,

Senki nem mer érte nyúlai...

Csak Montilla karjai!

S szíve végre majd megérti,

Hogy miképen nincs határa

Lelkemben a bosszuvágynak,

Szerelmemnek sincs határa!

LUISA.

De hát van-e bizonyíték?

BERNARDO.

Önnek nincsen?

LUISA (*Elborzadva és hátralépve*).

Én nekem!

De miről?

BERNARDO.

Hát ön talán...

Milyen tettetés, vagy milyen

Ártatlanság!

LUISA.

Nos, beszéljen!

Szörnyű sejtelem nyilallott

A szívembe, és úgy érzem,

Mintha az ön örülsége
Engem is megfertőztetne.

BERNARDO.
Nos, igyuk ki hát a mérget,
Mit kettőnknek készítettek.

LUISA.
Nem, Montilla, nem az Égre!
Nem Ricardóval!

BERNARDO.

De véle!

Ő vele gyaláz meg engem,
S ő Inés-szel csalja önt meg.
S e nemes tettért akarok
Tőle épen számot kérni.

LUISA.
Ön megörült! Ez hazugság!

BERNARDO.
Örült vagyok tán, de úgy van.

LUISA.
Nos, hol van hát a bizonyosság?
Bizonyítékot kívánok!

BERNARDO.
Közel itt egy házikóban
Megtalálja, ha kívánja.

LUISA.
Álmodik tán!

BERNARDO.
Szörnyű álom,
Iszonyú lidércznyomás.

LUISA.
Gyanúsítsa hitvesét, de
Férjemet...

BERNARDO.
Nos, miért nem jön hát
Ricardója? Mert szerelmi
Légyotton van ő vele!
Nyájas arczczal, nyílt homlokkal
Nem beszélte férje önnek,
Hogy egy öreg béna harczfit
Látogat meg hébe-korba?

LUISA.
Ismerem a házat is jól,
Régi viskó; s ez mutatja...

BERNARDO.

Azt, hogy mily tökélyre vitte
Effélékben ő kegyelme.
Tudja, hogy a titkolózás
Veszedelmes, óvatos hát,
S bár a bűnt csak rejtve űzi,
Sohse rejti el az arcját.

LUISA.

Mért, hogy ábrándunk világát
Bárki könnyen romba dönti?
És a kétely mért furódik
Oly egyszerre a szivünkbe?

BERNARDO.

Ön még most is kétkedik tán?
Ön - oly éles, gyors elmével?
Én az első pillanattól,
Mint a nap: oly tisztán láttam.

LUISA.

E kétségtől, a mely üldöz,
Hogy, s mi módon szabaduljak?

BERNARDO.

No én nem kételkedem:
Én *tudom!* s csak az hiányzik,
Hogy meglepjem őket együtt
S épen erre készülök.
S ha lecsapok a fészekre,
Megtudják, hogy ki vagyok!:
(*Kegyetlen örömmel.*)

LUISA (*Borzalommal*).

És ha őket ott találja,
Ha valóság lesz a kétség,
Mit fog tenni?

BERNARDO.

Azt valóban
Még most magam sem tudom.
Ámde annyi bizonyos,
Hogy a fölvonás rövid lesz.
Azzal a boldogtalannal!...

LUISA.

Az asszonynyal - mit törődöm?
Mit fog tenni ő velem?

BERNARDO (*Nyersen és megvetéssel*).

Igazságot!... És elvégre
Bármi lesz is, a mi véle
Történni fog, azt majd önnek
Hírül hozzák: Isten önnel!
(*Távozni akar, de Luisa útját állja.*)

LUISA.

Nem! Megálljon! Ha esetleg,
A mit ön mond, igaz lenne...
Irgalmat nem érdemel... De
Nem akarom, hogy meghaljon!
(Szenvedélylyel.)

BERNARDO.

Önt megsérti! önt megcsalja!

LUISA.

És ki tudja? És ha megcsalt,
Itt vagyok én - bosszut állni...
S itt vagyok őt - megmenteni!

BERNARDO.

Ön - bosszúlni! Képzlődés!
Önnel én semmit se nyernék;
Mert a karja nagyon gyenge,
És nagyon szelid a lelke!
Most megyek!

LUISA.

Nem!

BERNARDO.

Asszonyom, kell!
Sietésre int az óra,
És e gyötrő szomjuságot
Oltanom kell mielőbb!

LUISA.

Mily makacsság, durvaság egy
Nővel szemben!

BERNARDO.

Kénytelenség!
Féltékenység karma közt még
Simaságra is ügyelnék?

LUISA.

Nos, azért se' mozdul innét!

BERNARDO.

Mind hiába! kell, ha mondom!

LUISA.

Mondom, abból semmi sem lesz!

BERNARDO.

Én meg esküszöm, hogy meglesz!...
Hisz nem birnék önmagammal!

LUISA.

Rögtön itt lesz a cselédség!

BERNARDO.

Hogy kidobjon? nosza, rajta!

Hogy itt tartson, - nincs hatalma.

(Menni akar; Luisa beléje kapaszkodik.)

Hisz sérelmem az öné is!

LUISA.

Ha nyugalmát visszanyerte!

BERNARDO *(Szabadulni akarva).*

Testem ordít! sír a lelkem!

LUISA.

Gonzalo!... Gyorsan, Gonzalo!

BERNARDO *(Kétségbeeséssel).*

Luisa!

LUISA.

Montilla, az Égre!

BERNARDO.

Nincs, ki többé leigázzon!

Játékszere voltam egynek:

Több asszonynak nem leszek!

(Erőszakkal kiszakítja magát és eltávozik.)

NYOLCZADIK JELENET.

Luisa és csakhamar Gonzalo.

LUISA.

Jaj nekem!

GONZALO.

Luisa, mi történt?

Luisa, az Istenre, szóljon!

LUISA.

Borzasztó szerencsétlenség!

S még nagyobb jön!... S nem lesz vége!

GONZALO.

De beszéljen hát, az Égre!

LUISA.

Hogy Ricardóm megcsal engem!

És jobb volna nem is élnem!

Nem akartam hinni, ámde

Oly világos a bizonyosság!

Azaz, hogy én mitse sejtek,

De Montilla oly erővel

Bizonyítá, hogy végtére

Megmérgezte lelkemet.

GONZALO.

Don Bernardo őrjöngése!
Ki vehetné komolyan egy
Féltékeny férj képzelgését?

LUISA.

Ki vehetné? Nos, ha senki,
Én magam, s ez elegendő.
De van ennél még nagyobb baj!
Hátha még ez egy vigaszt is
Megtagadja szörnyü sorsom,
Hogy érezzem, hogy sirassam
Férjemnek a hűtlenségét!
Hisz veszélyben forg az élte!

GONZALO.

Kinek élte?

LUISA.

Szent atyám!
Ön sehogy sem ért meg engem!

GONZALO.

Luisa, nyugalom, az Égre!

LUISA *(Erélyesen)*.

Nos hát meg kell mentenünk őt!
És azonnal! Hogyha elmult
A veszély, a büntetésre
Lesz majd gondom, de ha meghal,
Szerelmét is elvesztettem,
És boszut sem állhatok.
Az az ember rémítő volt!
S most talán már készülődik!..

GONZALO.

De mi az hát? végre szóljon!

LUISA.

Oda menni! Nincsen más mód.
Ha ott kapná az az ember,
S az a szörnyü féltékeny düh,
Melytől tombolt és őrjöngött,
Ha kitörne férjem ellen!...
Minden csepp vér megfagy bennem,
Hogyha csak rá gondolok!
Jöjjön velem!

GONZALO.

De hova?

LUISA.

Abba a kis házikóba.
Inés és Ricardo...

GONZALO.

Luisa,
Hisz ön őrzöng! Don Bernardo
Vak szeszélye oltá önbe
Ezt az aljas gyanusítást!

LUISA (*Őrzöngő vidámsággal*).
Úgy hát... mindez?

GONZALO.

Mind hazugság!
Mit egy bárgyu agy talált ki,
Lázás álomtól gyötörve.

LUISA.

Ah, mily nagy vigasztalás van,
Gonzalo, az ön szavában!

GONZALO.

Teljesen fölösleges hát
Oda mennünk.

LUISA.

De miért?
Ha igazság, - el kell mennünk.
Gonzalo, hogy megmenthessem;
(*Megnyomva egy csengettyűt.*)
S ha hazugság, - legjobb mód rá,
Hogy bizalmam visszanyerjem.

GONZALO.

Luisa!... (*Megjelenik egy szobalány.*)

LUISA.

Egy köpenyt, Carlota
És egy kalapot, de gyorsan!

SZOBALÁNY.

Parancsolja, asszonyom, hogy
Befogassak?

LUISA.

Nem szükséges.

(*A szobalány kimegy.*)

GONZALO.

Szinte rémületbe ejtett
Ez a lázas izgatottság.
Nem tudom, mi jót remélhet
Ily lépéstől, melyet bárki...
Oktalannak bélyegezhet.
Megbocsát, hogy nyíltan szólok.
Az a ház...

LUISA.

Tudom, hallottam,
Egy vén szolga lakik ottan,
Derék, becsületes ember,
Mint Ricardo állította;
Az, remélem, bebocsát.
Vagy ha nem, hát besegít majd
Egy kis fortély és ravaszság.

SZOBALÁNY *(Belépve a köpenynyel és kalappal).*
Asszonyom...

LUISA *(A köpenyt fölvéve).*

Menjünk!... Gyorsan!
(A szobalányt siettetve.)
Eh, gyorsabban! Jó: elég!
(A szobalány kimegy.)
Hogyha elkisér, annál jobb.
De ha fél tán... a botránytól...

GONZALO.

Az Istenre! Asszonyom,
Parancsoljon!

LUISA.

Köszönöm.

GONZALO *(Félre).*

Senkit sem fog ott találni,
S meggyőződik és megnyugszik.

LUISA *(Távozás közben).*

A kerten át rövidebb lesz,
Fele utat megkimélünk.
Ha ott lesznek... jaj én nékem!
Isten óvja őt és engem!
(A kertbe nyíló ajtón át eltávoznak.)

KILENCZEDIK JELENET.

Ricardo és egy szolga.

RICARDO *(Bizonyos óvatossággal belépve a háttér felől).*
Senki sem jött?

SZOLGA.

Nem, uram.

RICARDO.

S Don Bernardo?

SZOLGA.

A nagyságos
Asszonynyal beszélt sokáig.

RICARDO
Rossz jel! (*Félre.*)
S aztán?

SZOLGA.
Aztán elment,
Oly léptekkel s olyan arczczal.

RICARDO.
Mondd Carlotának, azonnal..
Értesítse az Úrnőjét. (*A szolgálja kimegy.*)
A vihar kitört és ordít!
No de végre, Inés tudja,
Nem fog menni a légyottra.
(*Izgatottan föl és alá járva.*)
Gonzalónak igaza van:
Hitványság, alávalóság.
Sőt még hozzá esztelenség!
Most belátom, most, mikor tán
Késő már a szánom-bánom.
Az okosság... mily kényelmes!
Mindig későn érkezik meg!

SZOLGA.
Azt mondja a szobalány...

RICARDO.
Mit?

SZOLGA (*Némi gúnnyal, titokzatosan.*)
Hogy az úrnő... ép e perczben
Távozott el... s azt is mondja,
Hogy don Gonzalo kísérte;
És hogy... hát... a rejtek-ajtón,
A kerten át távoznak.

RICARDO.
Hogy elment?... Most! Ilyen későn!
(*Összeszedve magát és természetességet színlelve.*)
Ah, igaz! no!... már emlékszem!...
Elmehetsz. (*A szolgálja kimegy.*)
Tehát megtörtént!
Bizonyára tud már mindent!
Im, ez örült Montillának
Lomha féltékenykedése,
S híg velejü fecsegése
A poklot hozá házamba!
(*Meggondolva magát.*)
Az igaz, hogy én se vittem
Mennyországot az övébe.
Mégis az efféle dolgot
Nem így szokás elintézni.
Lovagias férfiak közt
A jó hirnek, becsületnek

Dolgát csendben, hallgatással,
Okosan kell szellőztetni:
Egy törszúrast ad az ember,
Vagy pedig kap - szépen, csendben!
No de - neveletlen ember!
(*Izgatottan sétálva.*)
S Luisa elment Gonzalóval
Abba az átkozott házba!
Mintha látnám! Eh, de végre,
Pedro nékem hű cselédem.
És nem is tudom valóban,
Hogy miért is aggódok hát?...
Menjenek csak! Lepjenek meg!
Mily jól tréfa várja őket!
Rajta, menjen egész Madrid!
Hisz a gerlék már elszálltak,
És a botrány csak hült fészket,
Üres kalitkát találhat.
Én, igaz, jó nem vagyok;
No de hát oly nagy dolog?
Csak az áldozat van hátra,
Nem habozva, mitse várva,
S minden újra rendbe lesz.
Inés-szel rögtön szakítok;
És Luisával négy-öt óra
Elmegyünk Olaszországba,
S a kiáradt víz a közben
Szépen visszatér medrébe.

TIZEDIK JELENET.

Ricardo, egy szolga és Inés.

SZOLGA (*Bejelentve, rögtön távozik*)
Montilláné ő nagysága.

RICARDO.
Inés!

INÉS.
S Luisa?

RICARDO.

Nincsen itthon.

(*A szolga előtt igyekszik palástolni meglepetését és visszafojtani haragját. Mikor a szolga távozik, a háttérre megy és bezárja az ajtót.*)

Mily örültség ide jönni!

INÉS.
Sőt a legtermészetesb,
A legegyszerűbb dolog.

(Egészen közel lépve hozzá.)

Nem jövék-e máskor is?

Mért vagy most ily izgatott hát?

Vagy mi rossz van e dologban?

RICARDO.

Nos hadd lássam, mit akarsz hát?

És jöttödnek mi a célja?

INÉS.

Hisz tudod jól.

RICARDO *(Ég felé emelve karjait).*

Oktalanság,

Asszony a neved!

INÉS.

Tehát

Ezt érdemli az a sok kin?

Nem látod, mily halvány arcom,

S mily kisírtak szemeim?

RICARDO *(Hangot változtatva).*

Igazad van, szegény Inés!

INÉS.

«Látjuk egymást», azt ígérted

Háromszor már, s a háromból

Még csak egy se lett azóta.

RICARDO.

Nem azért, mert nem akartam.

INÉS.

De azért, mert nem szeretsz már.

RICARDO.

Nem mentem, mert jó hírednek

Ma estére cselt vetettek.

INÉS.

E beszéd jó - kifogásnak.

RICARDO.

A tied meg örjögésnek.

Hosszul tetted, hogyha vártál,

S még rosszabb, hogy ide jöttél.

Ellenséged küldhetett csak!

INÉS.

Mit törődöl, hogy ki küldött!

S jó barátot látogatni

Nem is oly nagy oktalanság.

Igyekeztem megjegyezni

Oktatásod' és tanácsod':

«Az oly lépést, mely veszélyes,

Legjobb, hogyha nyíltan tesszük.»

«És a bátrat, mondtad egyszer,
A szerencse is segíti.»
«S hogy okosság a merészség,
És veszély a titkolódzás.»
S bármily furcsának találod,
Van-e nő, ki szentírásnak
Ne venné, mit kedvesének
Ajakáról ellesett?

RICARDO (*Rosszúl leplezett heveséggel*).

Mindaz, a mit mondtam néked,
Annyit ér csak, ép oly semmit,
Mint egy örült oktatása,
Vagy tanácsa egy gonosznak.
Végre is hát, mért jövel?

INÉS.

Mert szívem kívánja tudni,
Mért kerülsz, mért futsz előlem?

RICARDO.

Mert okom van rá, s pedig
Alapos, hatalmas ok:
Az, hogy már gyanakszik Luisám!
És gyanakszik férjed is!

INÉS.

Luisád!... A tiéd!... Soha
Nem nevezted így előttem!
Ricardo, elég ez önvád...
Ne többet Ricard, ne többet!
(*Zokogva a pamlagra esik.*)

RICARDO.

Igazad van: csunya módon
Megsértettem nagy fájdalmad.
Én szerelmed' nem érdemlem!
Én egy romlott lény vagyok!
Gyermeklélek a te lelked,
Az enyém meg sár, iszap!

INÉS (*Szenvedélyes kitöréssel*).

Nem bánom, legyen akármi,
Én nem mondok le szivedről!
Hát mi voltam én te néked?
Szórakoztató játékszer?
«Szeretlek: jöjj!»- «Unlak: menj el!»
Jönni: jöttem; menni: nem!

RICARDO.

Igazad van; boldogtalan,
Néked én sok bajt okoztam!
Helyrehozhatom?... Mi módon?
A választást rád bízom:

Nekem nincsen kifogásom,
Egy szavam nincs semmi ellen.
Bosszuállás, büntetés kell?
Becsületem, életem kell?
A tied mind!... A világon
Egy lénynek van csak fölöttem
Még több joga, mint te néked.

INÉS.

Már gyanítom: de csak mondd ki.

RICARDO (*Erélyes hangon*).
Hitvesemnek!

INÉS.

Én te érted
Meggyaláztam férjemet!

RICARDO.

De szeretted őt?

INÉS.

Nem.

RICARDO.

Úgy hát...

INÉS.

Végezz!

RICARDO.

Én...

INÉS.

No rajta, mondd ki!
Hisz az orczám, bár akarnám,
Sápadtabbá úgy se lesz már.
Mondd ki, hogy ha meghalnék is,
Mondd, hogy őt te szereted!

(*Szünet. Inés, tekintetét rászelve, egészen közel lép Ricardóhoz; Ricardo küzd önmagával.*)

De én nem hiszek szavadnak!

Őt szeretve, hogy tehetted?...

Ha én férjemet szeretném,

Hogy lennék az, a ki vagyok?

RICARDO.

Nagy ellentét; - el ne borzadj! -

Mély rejtélye a gyönyörnek!

A magasztos női lélek,

És a szennyes férfi-szív!

A nő mindenét od'adja,

Annak, kit szeret valóban;

Vele sír és vele örvend,

Néki mindig az az első.

De a férfi, bármi forrón,

Bármily igazán szeressen,

Mindig fenntart a szívében,
Egy redőcskét a gyönyörnek.
S én is, bár másféle módon,
- Ámbár késő, most belátom, -
Gyáva vagyok, mint a többi,
És önző, mint minden férfi!
Ime, most ismersz egészen:
Vedd el, hogy ha kell, az élted,
Gyűlölj, vess meg és feledj el...
Csak ne sírj, ne sírj miattam!

(Szünet. Inés a pamlagra esik és kezeivel eltakarja arcát.)

INÉS.

Mily borzasztó örvény ez, mely
Eltemette boldogságom!
Becstelenség volt szülője,
És csalódás megölője.
Hol találok menedéket?
És mi lesz most én belőlem?
Érted mindent elvesztettem,
S most téged is elveszítlek!
Mily kegyetlen, szörnyű végzet!
Mily pokoli kinlódás ez!

RICARDO.

Mi szeretni fogjuk egymást:
Mint barátok, mint testvérek.

INÉS.

Tán lehattünk volna régen:
Azelőtt, de most már - vége.
Testvérek... mikor több voltam,
Sokkal több már: szeretőd!

RICARDO.

Ah nagyon is igazad van!
Szörnyű a te szenvedésed!
És én egyet mondhatok csak,
Azt az egyet, hogy bocsáss meg!

INÉS.

És kívánod, hogy lemondjak?...

RICARDO.

Egy romba dült boldogságról!

INÉS.

Azt soha!

RICARDO.

Szerencsétlen!

BERNARDO *(Hirtelen kinyitja az ajtót, s az őt követő szolga felé fordulva).*

Nem szükség, hogy bejelentsen.

(Belép és az ajtót beteszi.)

TIZENEGYEDIK JELENET.

Inés, Ricardo és D. Bernardo.

RICARDO (*Halk hangon.*)

A férjed!

INÉS.

Mit bánom én!

BERNARDO.

Most már értem, hogy miért nem
Voltak ott.

RICARDO.

De én nem értem,
Nem tudom, hogy mit beszél.

BERNARDO.

Hogy lehet? Oly okos ember,
S olyan rossz a felfogása!
Nos, én rejtélyt nem ígértem,
Itt jön hát a magyarázat.

(Ez az egész jelenet végig mély iróniával. Ricardo alig tudja magát visszatartani.)

RICARDO.

De rövid lesz?

BERNARDO.

És tartalmas.
Én időmet nem fecsérlem,
Sem ha karomat kitárom,
Sem ha kardomat kinyujtom.

RICARDO.

Akkor hát megegyezünk.

INÉS (*Montillához, hozzá közeledve.*)

Menjünk.

BERNARDO.

Várj csak egy kicsit.

INÉS.

Rosszul vagyok.

BERNARDO.

Majd később
Beszélünk a te bajodról.
(Félre húzva és fél karjával a földre nyomva őt.)
(Ricardóhoz.)

Bár ön bárgyunak vélt engem,
- És tán meg is érdemeltem, -
Tudtam, hogy ön meggyalázott
S feleségem megcsalt engem.

RICARDO.
Montilla!

(Inés egy mozdulatot tesz: Bernardo még jobban a földre nyomja.)

BERNARDO.
No azt hiszem, csak
Elég röviden beszéltem,
És nagyobb világosságot
Sem kívánhat senki tőlem.

RICARDO.
Mit akar, mit mondjak önnek
Eme bárgyu sérelemre?
(Inésre mutatva.)
Elnémit a tisztelet.

INÉS *(Ricardóhoz).*
Hagyja őt csak, hadd folytassa.

BERNARDO.
Megtudtam, hogy ma estére
Találka volt tervbe véve;
Én hát jókor lesbe álltam,
És az esti félhomályban
Két tanúval s egy jegyzővel
Fölkerestem, s megrohantam
Azt az aljas rejteket.

RICARDO.
Nyomorúlt!

INÉS.
Ah, mily nemes tett!

RICARDO.
Ha egy férfi megsért engem,
Vele bátran szembe szálllok,
Sziv sziv ellen, kar kar ellen,
Nyílt homlokkal, egyenlően;
De egy asszonyt, ki enyém volt,
Nyilván így meg nem gyaláznék,
Sárba ekkép nem tipornék.

BERNARDO.
Önhöz nem fér semmi kétség,
Mert hisz ön csupa nemesség;
De az én természetem
Prózaibb és sokkal nyersebb.
Én megtartom a sorrendet:
Legelőször a törvényhez,
Aztán a közvéleményhez;
És csak aztán jó a botrány,
S még később a bosszuállás,
És legvégül jó a szív!

Velem mindent elkövettek,
A mit ember elviselhet;
Nos hát én is azt teszem csak,
A mit ön tett: egyenlően!
S hogy számlánk legyen egyenlő,
Megdobálom mindakettőt
Gúny- s szitokkal s becsmérléssel,
Sárral, vérrel és epével!

RICARDO.

S a mi rútat csak gondolhat!

INÉS (*Ricardóhoz, bizonyos csodálattal mutatva Montillára*).
Ő legalább tud gyűlölni!

BERNARDO.

És tudtam szeretni is,
Bár te meg nem értettél!
(*Szenvedélyes kitöréssel.*)

RICARDO.

Nos hát oda ért a házhoz:
S elkészülve a botrányhoz,
Benyitott. De belépve,
S a szobában körülnézve:
Senki!... Gúny és semmi más!
(*A biztos győzelem elbizakodott hangján.*)

BERNARDO.

Nem, uram, nem: más dolog volt,
Pompás, édes bosszuállás,
Milyet álmodni se mertem.

RICARDO.

Az esztét veszté!

BERNARDO.

Lehet; de
Nem csak én, de elvesztettük
Mindnyájan, mert a szobában
Egy férfit s egy nőt találtunk.
És a hír majd bizonyára
Kikürtöli nemsokára
A lovagnak a nevét is,
És a hölgynek a nevét is,
Oda dobva martalékul
Becsémelésnek, megvetésnek.
Hallja!... Luisa és Gonzalo!

RICARDO (*Borzalommal és kétségbeeséssel*).
Mit beszél itt ez a bárgyu!

BERNARDO.

Szégyennel vegyes dühödben
Érezd azt, mit én éreztem.

RICARDO.

Mily gyalázatos hazugság,
A mit most arczomba vágta;
Hisz te örült, esztelen vagy!
Hiszen őt a féltékenység
Vitte oda, hogy megleljen!

BERNARDO.

Én tudom: de elhiszik majd?

RICARDO.

Milyen iszonyu nyomás ez!
Mily pokoli kín szivemben!
Ő bemocskolva, te tőled!
Luisa! Luisám! Feleségem!

BERNARDO.

Ha a költött becstelenség
Így marczangol és így éget,
Hát még akkor hogyan fájhat
Az igazi becstelenség!

RICARDO.

De mi ez hát?

BERNARDO.

Egy kis részét
Elszenvedni annak, a mit
Én szenvedtem.

RICARDO.

Hazudsz! Hazudsz!

BERNARDO.

Majd megmondja feleséged,
Hogy hazudtam-e, őt kérdezd!

TIZENKETTEDIK JELENET.

Ricardo, Inés, D. Bernardo, Luisa és Gonzalo a háttér felől.

LUISA (*D. Ricardo karjai közé rohanva*).

Ah, Ricardo!

RICARDO.

Luisa! Luisám!

LUISA.

Ártatlan vagyok!

GONZALO (*Kétségbeesetten*).

Hiába!

(*Ricardóhoz.*)

A világ előtt csak annyi,
Mintha meg volnál gyalázva!

LUISA.

Ezt okozta hűtlenséged.

Avagy az én örülségem! *(Elájul.)*

RICARDO.

Luisa! Én Luisám!... Elájult!

INÉS.

Mily lesújtó a gyalázat!

BERNARDO.

Ma: gyalázatért gyalázat!

RICARDO.

Holnap: élet- és halálra!

HARMADIK FELVONÁS.

Keskeny terem a D. Bernardo házához tartozó kert pavillonjában. A háttér két részre van osztva: jobbról egy üvegfallal elválasztott téli kert, ajtóval; balról terrasse, mely a kertbe vezet. Távolabb látszik a rácskerítés, közlekedő ajtóval D. Bernardo kertje és Gonzalo parkja között. Az előtérben jobbra egy ajtó, mely a házba vezet; balra szintén egy ajtó; asztal, székek stb. - A berendezés díszes, előkelő. - Idő: délután, kevéssel négy óra előtt.

ELSŐ JELENET.

D. Bernardo ülve, s fejét kezeire támasztva; egy szolga állva, a terrasse felől.

SZOLGA.

Az urak már várakoznak.

BERNARDO *(Szórakozottságából föleszmélve).*

Ah, igaz: bocsásd be őket.

(A távozni készülő szolgát egy kézmozdulattal visszatartva.)

S urnőd jöjjön be azonnal,

Mihelyest ők eltávoztak.

(A szolga távozik s átmegy Gonzalo parkjába, a hol az urak várakoznak.)

Fél uton nem állhatok meg,

Végeznem kell; s ám ítéljen

Az, ki olvas a szivekben,

Ki tudója mindeneknek.

MÁSODIK JELENET.

D. Bernardo, Gonzalo és Enrique; a két utolsó Gonzalo parkjából jöve.

GONZALO.

Don Bernardo...

BERNARDO *(Kezet adva).*

Kész szolgája!

ENRIQUE *(Szintén kezét fogva).*

Montilla...

BERNARDO.

Tessék leülni.

Nagy tisztesség mind házamra,

Mind reám, hogy fölkerestek.

(Mindnyájan leülnek.)

Már tudom segédeimtől,

Hogy a párbaj minden pontja

Meg van állapítva.

GONZALO.

Úgy van.

ENRIQUE.

Lehetetlen volt a dolgot,
Bár mindenkép rajta voltam,
Békés uton rendbe hozni.

BERNARDO.

Ez a kéz az ő kezéhez
Közelebb már úgy se juthat,
Csak a meddig szükséges, hogy
Összemérjük a kardunkat.
A gyűlöletünk egyenlő,
S csaknem egyenlő a sértés:
Férfiak közt hogyha ez se
Volna még ok vérontásra: *(Erélyes hangon.)*
Rokkát, orsót úgy kezünkbe,
S el velünk a kályha mellé:
Ősi tűzhelyünkhöz - fonni!
És az olvasót morzsolni! *(Heves kitöréssel.)*

GONZALO.

Türelem, hiszen a párbaj
Meg lesz még ma délután.

BERNARDO.

Óra?

GONZALO.

Ötkor.

BERNARDO.

Jó. S a fegyver?

ENRIQUE.

Kard.

BERNARDO.

Nagyon jó.

GONZALO *(Bernardóhoz).*

Don Ricardo

A választást önre hagyta.

BERNARDO *(Bizonyos gúnnyal).*

Tudom s méltánylom valóban
Önzetlen nagylelkűségét;
De legyen bár tör vagy pisztoly,
Egyenes kard, görbe szablya,
Bosszuálló fegyverré lesz
A kezemben mindenik.

GONZALO *(Hevesen fölállva).*

Montilla!...

BERNARDO.

Megbocsásson,
Hagyjuk ezt: ön ismer engem.

(Gonzalo ismét leül.)

És a hely?

GONZALO *(A háttér felé mutatva).*

Nem messze innen.

BERNARDO.

És pedig?...

GONZALO.

Az én parkomban.

BERNARDO.

Pompás.

ENRIQUE.

A fegyverteremben,
A mely épen erre néz.
E szerint hát pontban ötkor
Oda át, a aztán... előre!

BERNARDO.

Kitünően választottak.

ENRIQUE.

Lehetőleg gondoskodtunk
Mindenféle kényelemről.
Két ily benső, jó barátnak.

BERNARDO.

Sohse lesznek jobb barátok,
Akkor sem, ha szemben állnak.

ENRIQUE.

Az innenső oldalán a
Fegyverháznak üvegfal van,
A melyen át szép kilátás
Lesz e gazdag téli kertre.

BERNARDO.

Úgy hogy délszaki növények,
Pálmák közt lesz hát a párbaj.
E tropikus környezetben
Még inkább felforr a vérünk.

GONZALO.

Ilyen fajta vállalatra
A legillőbb feldiszítés.

ENRIQUE.

Minden rendben...

BERNARDO.

Oh, valóban,
Bámulatra méltóképen.

GONZALO.

Ámde, bárha nagy örömmel
Halljuk az ön helyeslését,
Nem ez az ok, don Bernardo,
A mi önhöz vezetett.

BERNARDO.

Úgy bizonynyal megmondják hát,
Hogy miért fáradtak hozzám?

GONZALO.

Tán gyanítja is?

BERNARDO.

Lehet;
Ricardóhoz irt levélkém?

GONZALO.

Szabad úgy-e nyiltan szólnunk?

BERNARDO.

Hogyne!

GONZALO.

Nos, hát... mig a párbaj
Függőben van... most önöknek
Találkozni...

BERNARDO.

És miért ne!

GONZALO.

Ellenkeznék a szokással,
S a szabálylyal...

BERNARDO.

Tudja ön jól,
Hogy tisztelni nem tudok mást,
Csak mi tiszteletre méltó.
Beszélnem kell Ricardóval,
S nincsen ok mely visszatartson;
S nincs szokás, nincs semmi törvény,
Mely előtt én meghajoljak,
Hogyha én egy dolgot, tervet,
Jónak látok, jónak érzek.

ENRIQUE

Igen, csakhogymint segédek,
Mi vagyunk a felelősek.

BERNARDO.

Fél talán a látásomtól?

GONZALO (*Fölkelve, mind fölállnak*).

Hogy nem gyáva, azt, Montilla,
Ön jól tudja; senkitől se

Fél Ricardo, és házamban
Várja az ön üzenetjét.

BERNARDO.
Így már jól van!

ENRIQUE.
Mi megtettük
A magunkét... mert hát végre...
A szokás, a társadalmi
Illendőség és tekintet...

BERNARDO.
Nos, hiába ellenkeztek.
Látnom kell őt minden áron,
S ő se fogja tán megbánni.
Eltökéltem, meg kell lenni.
Hogy akármi véletlennel
Tiszta lelkiismerettel
És nyugodtan szembe szálljak:
Éreznem kell, hogy egészen
Részemen van az igazság.

GONZALO (*Enriquehez*).
Mit tegyünk?

ENRIQUE (*Gonzalóhoz*).
Ha ő nem enged...

BERNARDO.
Én!... engedni!

GONZALO.
Csak nyugodtan!

BERNARDO.
Várom őt, vagy - ha akarja -
Értesítsen, hol találom.

ENRIQUE.
Ez volt látogatásunknak
Egyedüli tárgya, célja.

BERNARDO.
Minden szép szó kárba veszne.

GONZALO.
Tudjuk, s hogyha nem parancsol
Egyebet, hát távozunk is,
Hogy átadjuk üzenetjét.

ENRIQUE (*Bucsúzva*).
Nemsokára látjuk egymást.

GONZALO (*Szintén bucsúzva*).
Don Bernardo, Isten önnel.

BERNARDO.

Ha hibáztam s önöket tán
Mebántottam, úgy bocsánat.

GONZALO.

Ily esetben nem tudhatni,
Hogy kiben van a hiba.
(Balra a háttérben eltávoznak.)

HARMADIK JELENET.

D. Bernardo, később Inés, jobbról jöve.

BERNARDO.

Bennem nincs, azt mondja itt benn,
(*Keblére téve kezét.*)
Ki, hogy csaljon, lehetetlen.
Ő jön! (*Jobbra tekintve.*)
Most segíts, nagy Isten!
Bátorságom, az van, érzem,
Félek, nincs elég nyugalmam,
Pedig arra szükségem lesz.
(*Szünet. Inés félénken, gyanakodva közeledik.*)
Jőjj csak közelébb, Inés!

INÉS.

Nem tudom, hogy mért hivattál.
Mindent tudsz már. Mit kívánhat
Haragod még?

BERNARDO.

Majd meghallod:
Ha ugyan most sikerül a
Kellő hangot eltalálnom,
Mert nem mindig értetem meg
Magamat úgy, mint akarnám.
Maglehet, hogy utoljára
Látjuk egymást az életben.

INÉS.

A hogyan határozod.
Én a bűnös, te a bíró:
Te ítélsz, én hallgatok.
(*Szomorú megadással.*)
Ha e házból kiteszítasz...

BERNARDO.

S ezt - ki mondta?

INÉS.

Aggódásom.
Fölteszem, mert megérdemlem.

BERNARDO.

Inés!

INÉS.

Oh, nem állok ellen!

Hisz én értem, én belátom!

BERNARDO.

Te a sárban! A nyomorban!...

S én miattam!... Ime, ismét!...

Ez valóban csunya tőled,

Hogy te soha meg nem érted,

Sem azt, hogy tudok szeretni,

Sem azt, hogy tudok gyűlölni.

(Hozzá közeledve és szenvedélylyel szemlélve.)

Van valami szent te benned;

Még most is, bár beszennyezve!

(Megelőzve Inés egy mozdulatát.)

Drága képe ábrándomnak,

Melyet alkoték te rólad!

INÉS.

Vess véget e gyötremnek!

Hadd igyam a végső cseppet!

Mentül jobb és nemesebb vagy,

Én csak annál nyomorultabb!

(Szünet, mely a művészek ihletére van bízva.)

BERNARDO.

A mig élek, bánatodnak

Szolgáljon majd vigaszául

Fele része vagyonomnak;

S ha elég nem volna, hát több.

INÉS.

Nem, ezt nem!

BERNARDO.

Már elvégeztem;

S nem nagylelkűségből tettem.

Hogyha rólad gondoskodtam,

Vagyonom megosztva véled,

Azt akartam csak elérni,

Miután jól megfontoltam,

Hogy majd távol minden bajtól,

Megkimélve minden gondtól,

Romlott lelked ez egyetlen

Sarkpont körül hadd forogjon.

S hadd szentelhesd egész élted

Ennek az egy gondolatnak:

(Egészen közel lépve hozzá és csaknem a fülébe súgva.)

«Ah, hogy sárba is tiportam

Szívemet s az ő nevét!

Hogy szeretett az az ember!
És én így fizettem érte!»

INÉS *(Lesújtva).*

Ha kerested, méltóképen
Hogy büntessed hűtlenségem,
Úgy elég, mert ennél szörnyűbb
Büntetést már nem találhatsz!
De nemes ajánlatodra
Már szívemnek nincs visszhangja,
Mert csak akkor értelek meg,
Mikor vége már mindennek!
(Fejét szomorúan lecsüggeszti.)

BERNARDO.

Szomorú dolog valóban,
Látni, milyen gyors, mi fürge,
Mily hamar kész a hűtlenség,
És hogy milyen rest a hűség!
(A kétségbeesés mozdulata mindkettőnél. Szünet.)

De megállj, hadd mondjam el csak,
Mert valamit mondanom kell.
(Komor hangon.)

Hogyha meg találnék halni...
(Inés felsikolt s Bernardo egyik karját megragadja.)

Nem, hogy magamat megöljem!

Arra soha nem gondoltam.

Soha szökevény nem voltam,

Sem helyemet, mint katona,

Soha percze el nem hagytam.

Ámde végre, mi az ember?

Semmiség, por; s harcz az élet!

S néha még be sem jelentvé,

Csak betoppan a halál.

S az esetre, hogyha hozzám

Hamarább jön, mint gondolnám.

Végrendeletet csináltam.

És akképpen intézkedtem,

Hogy míg élek, vagyonomnak

Fele része téged illet,

S ha meghalok, az egész.

INÉS.

Ne tovább! Ne! Mily gyalázat!

(Zokogva egy karszékre, vagy pamlagra vetve magát.)

BERNARDO.

Hagyjuk ezt, ez már nem ujság!

Hát ne sírj, hisz azt hagyom rád,

Mit bennem szeretni tudtál.

INÉS.

Mily gondolat!... Nem!... Soha!...

(Hangot változtatva, kétségbeesett megadással.)

Milyen bárgyu főnhéjázás!

Milyen bárgyu félelem!

Hiszen annyit érdemelve,

Egy kevéssel több: mit árt!

Ég veled! *(El akar menni.)*

BERNARDO *(Egyik karjánál fogva visszatartva).*

Nem: hátra van még,

Hogy lásd gyöngeségemet!...

Kötelesség s szerelem közt,

Látnod kell még a küzdelmet.

Hogy e házból távoznod kell,

És örökre: semmi kétség;

S mégis milyen szörnyű harcz ez,

Mily kemény harcz itt szivemben!

Azt kívánja a tisztesség,

Követeli a közerkölcs!

De egy hang meg ezt kiáltja,

Itt szivemnek legmélyében:

«És ha bűnét ő megbánná?

És ha végre megszeretne?

S könnyek árja mosná egyre

Azt a foltot, bár érezve,

Hogy késő már minden bánat!

S akkor? A te gyáva lelked,

Rabja a közvéleménynek,

Mondjon le örökre arról,

Hogy egy vergődő léleknek

Visszaadja a nyugalmat,

Hogy egy lelket megtisztítson,

Hogy egy lényt újjá teremtsen!»

És hát nézd csak, mily örültség!

Nézd csak, mily bárgyú vagyok!

E nyomorult csábításnak

Néha még hitelt adok;

S szinte kéjjel hallgatódzom,

Ha áruló hangját hallom.

INÉS.

Te engem nagyon szeretsz!...

Ámde... a becsületed...

(A félelem, kétség és remény bizonyos vegyülékével.)

BERNARDO.

Nem mondtam, hogy engedek:

(Kegyetlen szigorúsággal.)

Azt mondtam csupán, hogy küzdök!

INÉS.

Légy erős hát, ellenállni!
Mert - az Égre! - ha engednél,
Tudhatod, mi szörnyű volna!
Gúny s nevetség tárgya lennél!

BERNARDO.

Az nem ok!

(Mindazt, ami következik, kegyetlen gúnnyal.)

Hisz mi vagyok most?

A te rabszolgád! s elvégre,
Mint rabszolga, így is, úgy is
Csak nevetség tárgya volnék.
Néhány csöpp az utczasárból,
Egy-két szennyfolt: mit én bánom!
Az után, mi megtörtént már,
Nékem úgyis mindegy immár!
Nála - az egész más volna!
(Közelebb lépve Inéshez, a féltékenység kitörésével.)
Egy oly tökéletes lényben,
Mint Ricardo, az efféle
Szörnyű nagy szerencsétlenség.
Csaknem szentségtörés lenne!

INÉS.

Őt ne említsd!

BERNARDO.

Mily szeszélyes!

Fáj talán a neve is már?

INÉS.

Esedezve kér a lelkem!

BERNARDO.

Féltékeny vagy tán?

INÉS *(Keserűen)*.

Féltékeny!?

BERNARDO.

Nem vagyok bölcs semmiben sem,
Nincsen, mivel tündökölnöm:
De féltésben s szerelemben -
Hála néked! mester lettem...
S Ricardónak!...

INÉS.

Ah, ne többet!

Róla ne! az égre kérlek!
Hisz te néked van szived!
(Szinte nyájaskodó kitöréssel.)
Néki nem volt sohasem!

BERNARDO.

Nem vagyok, nem voltam semmi,
Ő tán sokkal többet érő:
De azt soha meg nem érted,
Mint szerettelek én téged!
Mint aféle ósdi ember,
Azt hívém: hogy megnyerhessem
Egy asszonynak a szerelmét,
Elegendő: jónak lennem!
Föláldozni a nyugalmat,
Az életet, ha kell, érte,
A szívet szentéllýé tenni,
S képét abban rejtegetni.
Megsiratni minden botlást,
A mi néki bűt okozhat
És követni őt szememmel,
Mint a hű eb a gazdáját.
Oda adni könnyű szívvel,
Kész örömmel érte mindent:
Kincseket, gyönyört, szerencsét,
Életet és becsületet.
S imádkozva, Istent kérve:
Mindig egyért, mind csak érte!
S ha nem látják, lehajolni:
Lába nyomát megcsókolni.
S gondolni: «Bár Isten arcza
Elborúl e gondolatra:
Még az éden sem kell nékem,
Hogyha ő nem jönne vélem!»

(Növekedő szenvedélylyel. Beszédközben egyre jobban közeledve hozzá: Inés sírva borúl a pamlagra.)

INÉS.

Ne beszélj, ne szólj így hozzám!
Zúdítsd méltó haragod rám!
Sértegezz, verj, ölj meg inkább!
Tűrhetőbb meghalni nékem,
Mint hallgatni hűtlenségem,
Árulásom vádló hangját!
Egyet kérek csak szivedtől:
A felejtést - bármi áron!

BERNARDO.

Bár felednéd te a múltat!
Én feledni úgy sem tudlak!

INÉS.

De hát érdemel ily asszony
Oly szerelmet?

BERNARDO.

Azt hiszed hát:
Csak az érdem adja kulcsát
A szerelem rejtélyének?
A hideg ész könnyen megvet
Egy nőt, a kit nem becsülhet;
Sértegeti, bántalmazza,
Becstelennek, rossznak tartja,
Mind hiába: mindez semmi,
Hogyha végül törvényt tenni
Jó a szív és közbe szólal
Szerелеmtől örült szóval:
«Akármilyen, mit én bánom!
Úgy a mint van, úgy imádom!»
(Az utolsó szavakat szinte súgva: mire maga is megborzad attól, a mit mondott.)

INÉS.

Hallgass!... Múltam ez emléke,
Ez az ember: fal közöttünk!

BERNARDO.

Nos, ez a fal, istenemre,
Porba omlik nemsokára!

INÉS (Borzalommal közeledve hozzá).
Hogyan?

BERNARDO.

Csak úgy, mint bármely más
Útban álló akadály:
Enged, hajlik s porba omlik.
Holt anyag, vagy élő ember!

INÉS.

Szent atyám! Te Ricardóval
Párbajt készülsz vívni tán?

BERNARDO.

Még merészled ajkaidra
Venni ez ember nevét?
Semmihez sem készülök, mert
Túl vagyunk a készülésen.
Itt az óra: ő azonnal
Jönni fog, s én készen állok.
Látod, hova mutatok?
(Borzasztó nevetéssel, a karját kiterjesztve.)
Nos, hát ott fogom megölni;
(Kegyetlen gyönyörrel, élvezve a részleteket.)
Ott, a téli kerttel szemben,
Gonzalo fegyver-termében.

INÉS.

Istenem, segíts!

BERNARDO.

Késő már
A sohajtás és a sirás.
Avagy végre azt hiszed még,
Hogy tán gyáva is lehetnék?
Eddig úgyis nevetséges
Szinbe' láttál mindig engem:
Nos, a halálküzdelemben
Nincsen semmi nevetséges.

INÉS.

Irgalom, az égre kérlek!

BERNARDO.

Ha kíváncsi vagy talán rá,
Megláthatod, hogy ölöm meg.
Elrejtőzve a cserjék közt,
Kedvteléssel nézheted majd,
Hogy kiben lesz több bátorság,
Egy szál karddal a kezében?

INÉS.

Nem, az égre!

BERNARDO.

És miért nem?
Itt megáll a bátorságod?
Ki oly bátran szembe nézett
Gyalázattal, árulással:
Nem kell hozzá nagy erőszak,
Hogy most szemtül-szembe lássa
A halált is, mely csupán a
Becstelenség folyománya.
A halált! mert féltékenység
Bosszútállni nem tud másképp!
Mert hitünkben megcsalva:
Mintha az ég ránk szakadna!

INÉS.

Rémületbe ejt nézésed!

BERNARDO.

A helyemet követelem!
Én, az úr, a ki parancsol!
Nos, hát engedelmeskedjél.

INÉS.

Akaratodnak visszhangja
Leszek mindig, mától fogva.
(*A földre omolva.*)

BERNARDO.

A mint látszik, nem vagyok már
Mégsem olyan szegény ördög!

(Egyik karjánál fogva hevesen felrántja és a pamlagra dobja nejét, a ki rémülettel és csodálkozva néz rája).

SZOLGA *(A jobb oldali ajtóból jelentve).*
Alcarazné ő nagysága.

INÉS.
Luisa!

BERNARDO.
Tán hivattad őt?

INÉS.
Nem.

BERNARDO *(Halkan Inéshez).*
Mért jön? szólj!

INÉS.
Én... nem tudom.

BERNARDO.
Bizonyára értesült már
A párbajról. Bejöhet.
(A szolgálához; ez kimegy.)

INÉS *(Felkelve).*
Nem akarom látni őt.

BERNARDO.
Mért?
Én sohasem vonakodtam
Szembe nézni tetteimmal,
És következményeikkel,
Bármit hoztak: jót vagy rosszat.
Tegnap bátor, merész voltál:
Ma is annak kell hát lenned.

INÉS.
Már elég!

BERNARDO.
Nem akarom,
Hogy elég legyen, mindaddig,
Míg egészen ki nem irtod
Az epét, sárt, a szennyfoltot,
S mit nemzettél, ezt a poklot! *(Balra el.)*

NEGYESEDIK JELENET.

Inés sírva. Luisa jobb felől belépve.

LUISA *(Miután néhány pillanatig szemlélte).*
Hogyan? Téged sírva lellek!

INÉS.

Igen.

LUISA.

Nézd csak, mily csalódás!
Én azt hittem, hogy sirásra
Csak nekem lehet okom.

INÉS.

Nem szép tőled: rosszúl tetted,
Hogyha rólam ezt képzelted.
Mily örömmel elcserélném
Könnyeim' a tieiddel!

LUISA (*Kíváncsian előbbre lépve*).
Nos?...

INÉS (*Határozottan kitérve a felelet elől*).
Beszéded van velem?

LUISA.

A mikor házadba jöttem...

INÉS.

Én is elhatároztam, hogy
Fölkereslek. (*Erélyesen fölemelkedve.*)

LUISA.

Ha kívánod,
Átadom az elsőséget.
S ha rövid léssz, én részemről
Nem úntatlak, gyorsan végzek.

INÉS.

Úgy lesz, a mint akarod.

LUISA.

De előbb még Montillával
Kell beszélnem: azért jöttem.
És habár egy pillanatra
Könnyeid lefegyvereztek:
(*Kitörni készülő haraggal.*)
A szorongás újra ébred,
Haragom már nem tűr féket,
A vihart már érzem dúlni,
S látásomat elborúltni!

INÉS.

Ne is fáradj: büntetésem
Nincsen a te szavaidban;
Nem mondatsz te nékem olyat,
Mit magamnak bús órákban,
Átvirrasztott éjszakákon,
Százszor el ne mondtam volna,
Vad, kegyetlen kedvteléssel
Önszivemet marczangolva.

Bármit képzelj, sohsem érsz fel,
Soha, semmi büntetéssel,
Eme tövis koronáig,
E szerelmi Golgotháig!
A mi engem sújt s agyon zúz,
A valódi büntetés...
Az... *(Hozzá lépve s a fülébe súgva.)*
 hogy én őt szeretem!
S hasztalan!... ő nem szeret!

(Luisa örömmel fölsikoltva s Inésnek mindkét kezét megragadva merően a szemébe néz.)

LUISA.
Megvet?... És enyém lesz újra?
Még enyém!... Ki mondaná,
Hogy ezt a nagy örömet
Te neked köszönhetem? *(Hirtelen átmenettel.)*
Akkor meg kell mentenem hát,
S ép ezért jöttem te hozzád.

INÉS.
Párbajuk lesz!...

LUISA.
 Már hallottam!
S nem akarom, hogy a férjem
Életét veszítse!

INÉS.
 Én sem!

LUISA.
Újra éled a tilos láng! *(Távolodva Inéstől.)*
Hogy én védjem, az helyén van!
De te!... szeretője!... nem!

INÉS.
Van jogom a védelemre,
Épen annyi mint te néked;
Ha te a tiédet véded,
Én meg védem az enyémet! -

LUISA.
Gátoljuk meg hát a párbajt
Minden áron!

INÉS.
 Számíthatsz rám.

LUISA.
S mit csinálnak? mit akarnak?
Szólj!... beszélj!... mert úgy gyanítom,
Hogy ma lesz még!

INÉS.

Ma, igen.

Rögtön haza kell sietned:

Szorítsd őt kétségbeesve,

Szerellemmel kebeledre! *(Elfojtott zokogással.)*

És keserű könnyek árja

Folyjon végig két orczádon!

(Jobb felé vonszolva őt, mintegy erőszakkal, de gyöngéden.)

Te Ricardót csendesíted,

Én Montillát fegyverzem le.

Ha nincs hon, jöjj ide vissza.

(Visszatartva őt.)

LUISA *(Visszaautasítólag).*

Újra hozzád!?

INÉS.

Hiu agyrém!

Végre, tedd, a mit akarsz.

De a párbaj ide át lesz. *(A park felé mutatva.)*

LUISA.

Mentsük meg hát mindakettőt!

(Kezeit megfogva, bizonyos gyöngédséggel.)

S ha a terv, a mit ajánlasz...

INÉS.

Nem akarom, hogy megbocsáss!

LUISA.

Azt Soha! *(Kezeit eleresztve.)*

Isten veled! *(Jobbra el.)*

INÉS.

Meg kell lenni! és ha győzök,

Nem lesz hiába valóért:

Hol a szerelemnek vége,

Kezdődik a kötelesség.

ÖTÖDIK JELENET.

Inés és Ricardo a háttérben, balról, Gonzalo parkjából jöve, egy szolgától kísérve.

RICARDO *(A háttérben a szolgálához; ez balra eltávozik).*

Mondd uradnak: várom őt.

INÉS *(Hátra fordulva, félre).*

Ő az! *(Nem tudva magán uralkodni.)*

Ricardo!

RICARDO *(Közeledve).*

Inés!

INÉS (*Félre*).

Áruló sziv!

(*Ricardo közeledik, Inés büszke, hideg mozdulattal visszautasítja.*)

Ne tovább!

RICARDO (*Hangot változtatva, mély tisztelettel*).

Asszonyom...

INÉS (*Félre*).

Mily gyorsan enged!...

RICARDO (*Visszatartva Inést, a ki távozni akar*).

Csak egy percze! Nem hiába

Esedezem ilyen módon.

Tudja Montilla? (*Aggódással.*)

INÉS.

Mindent tud.

RICARDO.

Megvallottad?

INÉS (*Gúnynyal*).

Teljesen.

Félig semmit sem csinálok.

Hűségnek, vagy árulásnak

Egész szivvel áldozom.

RICARDO.

Szerencsétlen!

(*A fejét kétségbeesetten lecsüggesztve. Ebben a pillanatban jelen meg Bernardo a baloldali ajtóban és megáll.*)

INÉS.

Engem önzés

Nem vezérel. Arra megyek,

A merre szivem ragad:

Szerelemben, gyűlöletben,

Megvetésben - a végsőig.

(*Ricardónak hátat fordítva, távozni akar.*)

HATODIK JELENET.

Inés, Ricardo és D. Bernardo.

BERNARDO (*Inéshez*).

Ne távozzál: akarom, hogy

Te is itt maradj velünk.

INÉS.

Mért?... minek?... Uram, ne hagyj el.

BERNARDO.

Mert én úgy parancsolom. *(Hozzá közeledve.)*

Néked nem kell szólnod semmit.

Te neked csak hallgatnod kell.

Csendben!... Meg ne nyiljon ajkad!

Még egy sóhajtást se halljak!

(Nejének egyik karját megragadja, az ellenáll, de D. Bernardo erőszakkal a pamlagra ülteti.)

RICARDO.

Montilla, elég! ne többet!

(Előbbre lépve, mintegy Inés védelmére.)

BERNARDO.

Kis türelmet!

(Egy mozdulattal Ricardót visszatartva.)

RICARDO.

Ön akarta:

S én eljöttem. Ha esetleg

Vétenék tán ittlétemmel

A párbajszabályok ellen...

Távozásom véget vethet

E szokatlan jelenetnek.

(Menni készül, szemelláthatólag óhajtván a találkozást megszakítani.)

BERNARDO.

A mi kölcsönös sérelmünk,

S gyűlöletünk ellenében

Ez a kis szabálytalanság,

Ily csekélység számba sem jön.

S különben is, hogy ön itt van,

Azért van, mert én akartam;

A hibás hát mindenképen

Én vagyok csak. Igazam van?

(Ricardo igenlőleg bólint.)

És most beszélnem kell önnek,

Oly őszintén, a mint szoktam;

Hogy mielőtt szembeszállunk,

Lelkemet megtisztíthassam

Ama szégyenteljes folttól,

A mely úgy bánt, s melylyel önnek

Becsületét érintettem,

És nejének jó hírét.

RICARDO.

Nem tudom, nem is gyanítom,

Hogy mit akar mondani.

BERNARDO.

Nem nehéz hallgatni önnek,

Sem nekem megmagyarázni.

Hajtva első ösztönömre,

Bosszut álltam kárörömmel;

Ámde később, úgy magamban,
Nyugodtabban meggondoltam:
Ha Luisával, ki ártatlan,
Ezt a sértést végrehajtom,
Más uton bár, végre is csak
Azt teszem, mit ön velem tett;
Az ön hitvány, az ön aljas
Szerepére vállalkoznám,
Magamat lealjasítva,
Önmagamát besároznám.

RICARDO.

Ha azért hítt ide engem,
Hogy kedvére sértegetsen,
Gondolja meg: nem igazság,
Velem szemben: nem okosság;
Tudja már tapasztalásból.
Szentre nem talál én bennem,
Sőt hogy épp ellenkezőleg
Hamar elfogy a türelmem.
Én udvarias vagyok, de
Nem tűröm, hogy sértegetsen;
És e vad heveskedés tán
Jobban állna önnek - aztán.

BERNARDO.

Van elég: habár fecsérlem,
Nem apad ki szenvedélyem;
Mind a mellett, jogos volt a
Szemrehányás: folytatom hát.
Érzem: vissza kell szereznem
Az ön tiszteletre méltó
Hitvesének jó hírét;
És magamban ezt végeztem:
Ha életben maradok,
Kijelentem a valót.
Hogyha akaratom ellen
(*Czélzatos mosolylyal.*)
A párbajban ön megölne,
Ott van irva vallomásom.
(*A ház belsejébe mutatva.*)
Az ön neje visszakapja
Jó nevét, s én becsülettel
Megtettem, mit tennem kellett.
Az én becsületem öntől
Bemocskolva, az öné meg
Általam tisztára mosva.
Ön adósom, de behajtom
(*A park felé mutatva.*)
Oda át majd egy szurással.

INÉS.

Ez nemes szív! s férfi-lélek!
(*D. Bernardóhoz hangosan.*)

BERNARDO.

Jól cselekszem?

INÉS.

Ezt jól tetted.
Én is épen így gondoltam.

BERNARDO.

E szerint hát egyetértünk.

RICARDO.

Oly félszeg helyzetben érzem
Magamat most önnel szemben,
Hogy szívem nem képes arra,
Hogy háláját kimutassa.
Mert, hogy igazán kimondjam,
Úgy érzem e pillanatban.
Hálás lenni csaknem annyi,
Mint kegyelmet kérni öntől.
És örök gyalázatomra,
Nyelvem íme megbénulva.
Önnek a jótéteménye
Ajkamát elnémította.
Megaláz: s nekem tünnöm kell;
Megment: s nekem hallgatnom kell;
Hogyha meg akar majd ölni,
Védekezni sem tudok.
Ön ellen nagyot vétettem:
Önnek végzetévé lettem;
Árulásom szörnyű volt, de
Szörnyen is bünhődöm érte.
Hogyha bosszujának szomja
Most se volna csillapítva:
Nem tudom, még mit találhat,
A mi jobban megalázhat.
Mint hogy önnek kell köszönnöm
Becsületem tisztaságát.

BERNARDO.

Együgyű hálálkodás!
Magamért s Luisáért tettem.
Ön számára nincsen itt más,
(*A mellére ütve.*)
Csak gyűlölet s bosszuállás.
Valahogy ha elérhetném:
Kínlódását élvezhetném,
Az örökéleten által
Be nem telném látásával.
Milyen kéjjel, mily gyönyörrel

Sütném aljas homlokára
A gyalázat bélyegét, az
Egész világ botrányára.
(Közelebb lépve Ricardóhoz; ez igyekeztén magán uralkodni, visszahuzódik.)
Oh ha egyszer, mint most épen,
Hitvesének a szemében
Sikerülne megaláznom,
Istenemre, megaláznám!
Bármikép ha elérhetném,
Hogy a neje önt megvesse:
Én irgalmat nem ismernék,
Bárha lelkem elkárhoznék!

RICARDO.

Van egy szent az életemben,
Hitvesemnek a szerelme;
S a ki ahhoz hozzá nyúlna,
Jó lesz, hogyha meggondolja,
Hogy ha még oly oka van rá,
És bármennyi joga volna,
Rögtön szétzuzom a mellét,
És kitépem a szívét!

BERNARDO *(Inés felé fordulva).*

Nézd csak, nézd, hogy védi őt!
Téged nem védelmezett így!

INÉS.

Hagyj engem, az Istenért!
(Fölkelve és távozni akarva.)

BERNARDO *(Megragadva és erőszakkal leültetve).*

Itt maradsz! Hallgass! Tanulj!
Nem gyöngéd lovaghoz illő: *(Ricardóhoz.)*
Magasztalni más szerelmet,
Szemben annak fájdalmával,
A kit ön a sárba rántott.

RICARDO.

Istenemre, most már látom,
Azt akarja csak elérni,
Hogy lassanként megőrüljek,
S ön a párbajt kikerülje.
(D. Bernardo közönyösen mosolyog és sértegetőleg nézegeti Ricardót.)
Eltaláltam? Nos tehát,
Addig izgat, míg eléri!...
De azért ki nem kerüli!...
Őrütség is, párbaj is lesz! *(Őrjöngve.)*
Nem tűröm, nem hallgatom már
Az ön üres fecsegését,
Semmiféle emberhangot!...
Semmit, csak a kard pengését!
Tajtékzó gyűlöletében

Vergődésem gyönyör önnek?
Hát vadállat vagyok én tán,
A kit üldözőbe vesznek?
Jogosan, vagy jogtalan bár,
Védelemre készülök hát!
Itt a karom, itt a mellem!
Itt vagyok... a ki vagyok!

BERNARDO. (*Halkan Inéshez, tréfás nevetéssel nézve Ricardóra*).
Tüzesen fog verekedni!

INÉS.
Az Istenre!

BERNARDO (*Halkan Inéshez*).
Csitt! Már úgy van,
Mint akartam.

RICARDO.
Nos, megyünk hát?

BERNARDO.
Soha jobbkor.

INÉS.
Nem! (*Montillát megragadva*.)

BERNARDO (*Óra-ütés hallatszik*).
Öt óra.

RICARDO.
Élet-halál! Nemde?

BERNARDO.
Úgy van.

RICARDO.
Mit vár?

BERNARDO.
Mily türelmetlenség!
Egy perczet: egy észrevételt. (*Ricardóhoz*).
Ön, a mint én értesültem,
Kitünő vivó.

RICARDO.
Nos, én is
Ugyanazt hallottam önről.

BERNARDO.
Irgalom nincs: csak igazság.
Nos tehát, majd jól vigyázzon,
Mert szándékom, hogy megöljem.

RICARDO.
Nekem is az a szándékom.

BERNARDO.
Egyenest a szívnek megyek.

RICARDO.

Menni: még nem odaérni.

BERNARDO.

Nem dicsekvés, mely részvétre
És nagylelkűségre számít.

RICARDO.

Nem lesz ellenem panasz.

BERNARDO.

Legkevésbé, ha megöltem.

HETEDIK JELENET.

Inés, D. Bernardo, Ricardo és Gonzalo a háttér felől, balról.

GONZALO.

Uraim... *(Inést meglátva, megáll.)*

BERNARDO.

Mi tartja vissza?

Feleségem jelenléte?

Tudja már s megengedi:

Mondja el csak, hogy miért jött.

INÉS.

Nem... soha!... Megfulladok!

(Montillát megragadva.)

Nem szabad!... Irgalmas Isten!

BERNARDO.

Nos, beszéljen egész bátran. *(Gonzalóhoz.)*

Tán itt van már az idő?

GONZALO.

Igen, itt a pillanat.

RICARDO.

Menjünk, int a kötelesség.

BERNARDO.

Rövid lesz. *(Gonzalóhoz.)*

RICARDO.

Nagyon rövid.

BERNARDO.

Hát, előre!

RICARDO.

Nos, előre!

INÉS.

Nem, ha mondom! *(Férjébe kapaszkodva.)*

BERNARDO (*Szávalommal nézve rá*).

Ki állhatná
Útamat, te szerencsétlen!

INÉS (*Határozottan*).

Én, azonnal! És talán majd
Más is, a ki rögtön itt lesz!

RICARDO.

Luisa?

INÉS.

Igen, megigérte.

RICARDO (*A legnagyobb aggodalommal*).

Mielőtt ő jönne!

BERNARDO.

Rajta.

GONZALO.

Gyorsan.

RICARDO.

Én őt meg ne lássam!
Hogyha látom, úgy elvesztem! (*Gonzalóhoz*.)

BERNARDO (*Halkan, Inéshez*).

A szívem kezd elszorúlni!
Félelem tán e szorongás?

GONZALO (*Ricardóhoz, halkan*).

Van bátorság?

RICARDO (*Gonzalóhoz*).

Az, sok is van.
A mi nincs, az: jog s igazság.

INÉS.

S még se' jön!

GONZALO.

Don Bernardo...

INÉS (*Montillát visszatartani igyekezve*).

S nem birom!

BERNARDO.

Bocsáss, Inés!
Eh, bocsáss! ha mondom. Menjünk!
(*Kiszakítva magát s a háttér felé menve, balra*.)

INÉS.

Végre!

RICARDO.

Luisa!

INÉS (*Luisát híva*).

Jöjj!

LUISA (*Hozzá rohan és karjai közé szorítja*).

Ricardo!

NYOLCZADIK JELENET.

Inés, Luisa, D. Bernardo, Ricardo és Gonzalo.

Luisa Ricardót átkarolva, Inés Montillát tartva; Gonzalo a háttérben.

LUISA.

Jókor jöttem!

INÉS.

Épen jókor!

Te Ricardót, én Montillát.

BERNARDO.

S ezt oly könnyűnek gondolják!

Uram Isten, milyen vakok

Ezek a szegény asszonyok!

RICARDO.

Ölelj meg hát, és bátorság!

LUISA.

S hogyha elveszít szerelmem?

RICARDO.

Védem magamat!

LUISA.

S ha meghalsz?

BERNARDO (*Ricardóhoz, kicsinylő gúnynyal*).

Hosszu lesz a búcsuzás?

RICARDO.

Hogy taszítsam el magamtól?

BERNARDO.

Luisájának a szépsége,

Édes békó önnek, nemde?

Úgy látom, hogy e karokból

Több bátorság- s gyorsasággal

Tudja magát kiszakítani,

Hogy egy férfit meggyalázzon,

Mint hogy véle síkra szálljon.

RICARDO.

Hogy Inés előtt kedvére

Megalázott, azt elérte;

Ámde tudja meg, hogy arra

Luisám előtt nincs alkalma.

A sértéssel már elkésett,
Mert a nőm, ha tudja rólam,
Hogy megcsaltam, elárultam:
Tudja: gyáva sohse voltam.
Menjünk.

LUISA.

Nem.

RICARDO (*D. Bernardóra mutatva*).

Hallottad őt!

Hát bocsáss!

LUISA.

Nem!

RICARDO (*Kiszakítva magát*).

Mind hiába!

Nagy a vétkem ellened,

De nagyon szerettelek.

(*Erőszakkal eltávolítván nejét, balra a háttérben eltávozik.*)

LUISA.

Ah, ne hagyj el!... Irgalom!

(*Utána menve.*)

GONZALO.

Luisa! (*Visszatartja őt.*)

(*Luisa sírva s mintegy eszméletlenül Gonzalo karjai közt marad.*)

INÉS.

Én nem! (*Erősen megragadva Montillát.*)

BERNARDO.

Meg kell lenni!...

És innét a téli kertből

Kényelemmel nézheted majd,

(*Kegyetlen gúnynyal.*)

Hogyan forgatom a kardot,

S jó hied' hogy szerzem vissza;

Ha megölöm: hogy ölöm meg,

Ha ő öl meg: hogy halok meg.

GONZALO.

Gyorsan!

BERNARDO.

Megyek.

INÉS.

Várj, Bernardo!

(*Mind a négyen a háttérben.*)

LUISA.

Gonzalo!

GONZALO.

Az Égre! Luisa!

BERNARDO.

Most gyerünk. S itt ez a kettő

Majd sirassa a halottat.

(D. Bernardo és Gonzalo kiszakítva magukat eltávoznak és a kertajtót bezárják.)

KILENCZEDIK JELENET.

Luisa és Inés.

LUISA.

Zárva!

INÉS.

Nem lehet kimenni!

LUISA.

Ah, segíts, Inés!

INÉS.

Ha tudnék!

(Ingadozó léptekkel jön az előrész felé.)

LUISA *(Inést követve).*

Nem látod, hogy ez borzasztó!

Hisz «élet-halál» a jelszó!

Te semmitől sem ijedsz meg,

Néked kell valamit tenned!...

Olyan vagy, mint egy darab kő!

(Megrázza Inést.)

INÉS *(Luisára támaszkodva).*

De hát mit kívánsz én tőlem?

LUISA.

Mentsd meg őt!

INÉS.

De hát miképen?

Hisz leroskadnék azonnal,

Hogyha rád nem támaszkodnám.

LUISA *(Elválasztva magát Inéstől).*

Ne nyulj hozzám! Oda menj, ni!

Oda, a két kard közé állj!

Megyek én is!

INÉS *(Hallgatózva).*

Úgy tetszik, hogy

Összemérték már a kardot!

LUISA.

Mit hallottál?... Kezdődik már?

INÉS.

Mintha kard pengése volna...

LUISA.

Én is hallom!... *(Pillanatig hallgatózva.)*

Ez a vérnek

Lüktetése az agyamban.

INÉS.

Mindentől úgy megrémülök!

LUISA.

Késő már, s rosszúl teszed.

INÉS.

Hallga!... Ez aczél-zörej!

LUISA.

Ez igen: a kardok éle!

INÉS.

Menjünk hát!

LUISA.

Siessünk!

INÉS.

Jöjj!

(A kezét megragadva néhány lépést tesznek előre.)

LUISA *(Megállva).*

Nem tudod hát, hogy bezárták!

INÉS.

Jézus! *(Mintha valamit hallott volna.)*

LUISA.

Jézus! *(Csaknem egy időben Inés-szel.)*

INÉS *(A háttér felé mutatva).*

Egy sikoltás.

LUISA.

Te kiáltottál!

INÉS.

Te is!

LUISA.

Mintha látnám szemtől-szemben,

A mint törnek egymás ellen!

INÉS.

Ők ilyenkor zajt nem ütnek!

LUISA.

Nem lármáznak! Csendben ölnek!

INÉS.

Akarod tán látni őket?

LUISA.

Hát lehetne?

INÉS.

Hogyne!

LUISA.

Honnét?

INÉS,

Oda menj!

LUISA.

A téli kertből?

INÉS.

Igen, onnan.

LUISA.

Menjünk!

INÉS.

Menjünk!

LUISA.

Látni, mint tör egymás ellen

Két ellenfél vak dühében? *(Visszahuzódva.)*

INÉS.

Mit? te félsz?

LUISA.

Én... nem bírok...

Nincs erőm... nincs bátorságom.

INÉS.

Van nekem: megyek magam.

Mintsem a bizonytalanság,

Bármi inkább!

LUISA *(Gúnynyal).*

A természet!

Menj hát, s hozz hírt nékem is!

(Inés a téli kertbe rohan és a déli növények közt eltűnik.)

Megkezdődött, foly a harcz már

Olthatatlan gyűlölettel!

Ah, csak élve meneküljön,

És én mindent megbocsátok!...

Mindent, mindent elfelejtek!

Nyájas leszek, s hizelegve

Mutatom, hogy bízom benne...

Jaj nekem, ha éltét veszti!...

Ő csupán csak egyszer veszti!

INÉS.

Istenem! *(Belülről sikoltva.)*

LUISA.

Jaj! Vége van!

(Mély borzalommal. Szünet.)

Melyik a kettő közül?...

Férjeért volt e sikoltás?

Nem! a lelkével sikoltott!

(Inés jön ingadozva.)

Inés!... Inés!

INÉS *(Közeledve).*

Szent anyám!...

Mennyi vér!... Én benn' fetrengék!

(Tántorog és összerogy.)

LUISA.

Szólj hát, melyik?

INÉS.

Nem tudok!...

(A torkához kapva.)

Úgy szorul! megfulladok!

TIZEDIK JELENET.

Luisa, Inés, Ricardo, Gonzalo, Enrique és D. Bernardo.

RICARDO *(A kertajtó mögött küzdve Gonzalóval és Enriquével).*

Hagyjatok!... már úgy se használ

A ti gyarló segítségtek!

Őt hadd zárjam karjaimba,

Mert érzem, hogy meghalok!

(Az ajtót kinyitva belép és Luisa felé rohan.)

LUISA.

Ah, Ricardo!.. Én Ricardóm!

RICARDO.

Luisa!... Én imádott Luisám!

(Gonzalo és Enrique oda érkeznek és támogatják Ricardót.)

GONZALO.

Lassan, Ricardo!...

RICARDO.

Gyorsabban!

Még birom, még van erőm!

(Lassan mennek; Ricardo egy pillanatra megáll.)

A hogy épen hátraléptem...

Pillantásom ő rá tévedt... *(Luisára mutatva.)*

Elkéstem a védelemmel,

És Montilla mellbe szúrt.

(Belép D. Bernardo és megáll Inés mellett, a ki magába van mélyedve. D. Bernardo belépte a művész ihletére van bízva.)

Luisa, bocsáss meg, s feledj el!

LUISA *(Kétségbeesetten magához ölelve).*

Néked nem szabad meghalnod!

RICARDO.

Élnék én, ha te akarnád!

LUISA.

Igen, élned kell, Ricardo!

BERNARDO *(Luisához).*

Nos, ez öntől függ csupán.

Harczra bátran, bárki ellen!

A halálnak sincs hatalma

Szerelemnek pajzsa ellen.

Kinek van nagyobb halottja,

Mint ez itten karjaimban?

(Inést tartva karjai közt.)

És én mégis megkísértem,

Hogy életre keltsem újra.

A becsület még találhat

A szív mélyén menedéket;

Nem törődöm a világgal.

Mert saját becsületemnek

Én magam vagyok bírāja.

Kötelességünk egyenlő: *(Luisához.)*

Ön e testbe öntsön éltet,

Mialatt én ezt a lelket

Mentem meg a kárhozattól.

Fogjunk hozzá versenyezve,

S kitűnik majd, ki erősebb:

Ki halálra szánta, vagy ki

Új életre hívja őket?